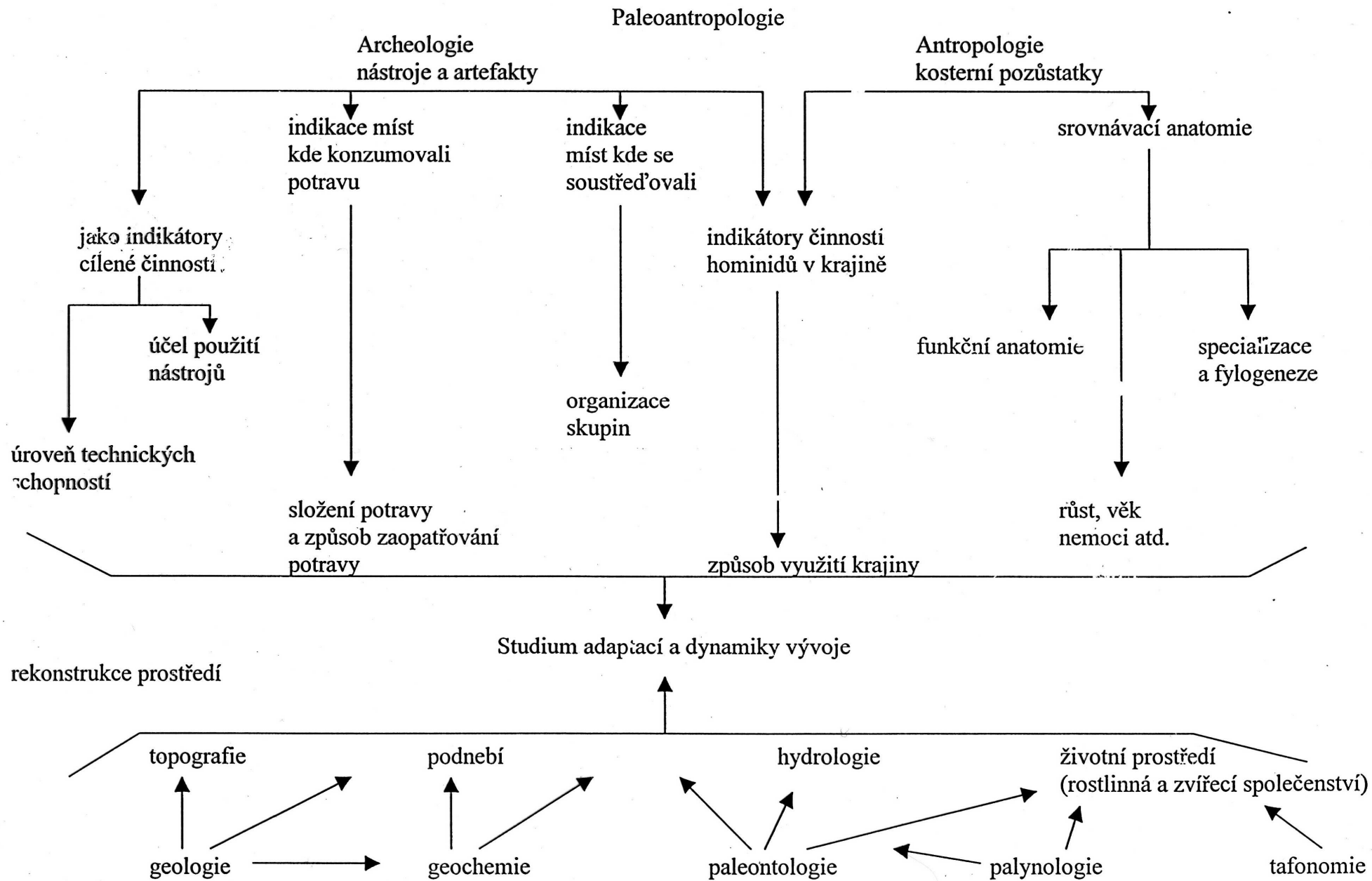

Paleoantropologické nálezy a jejich interpretace

Eva Drozdová

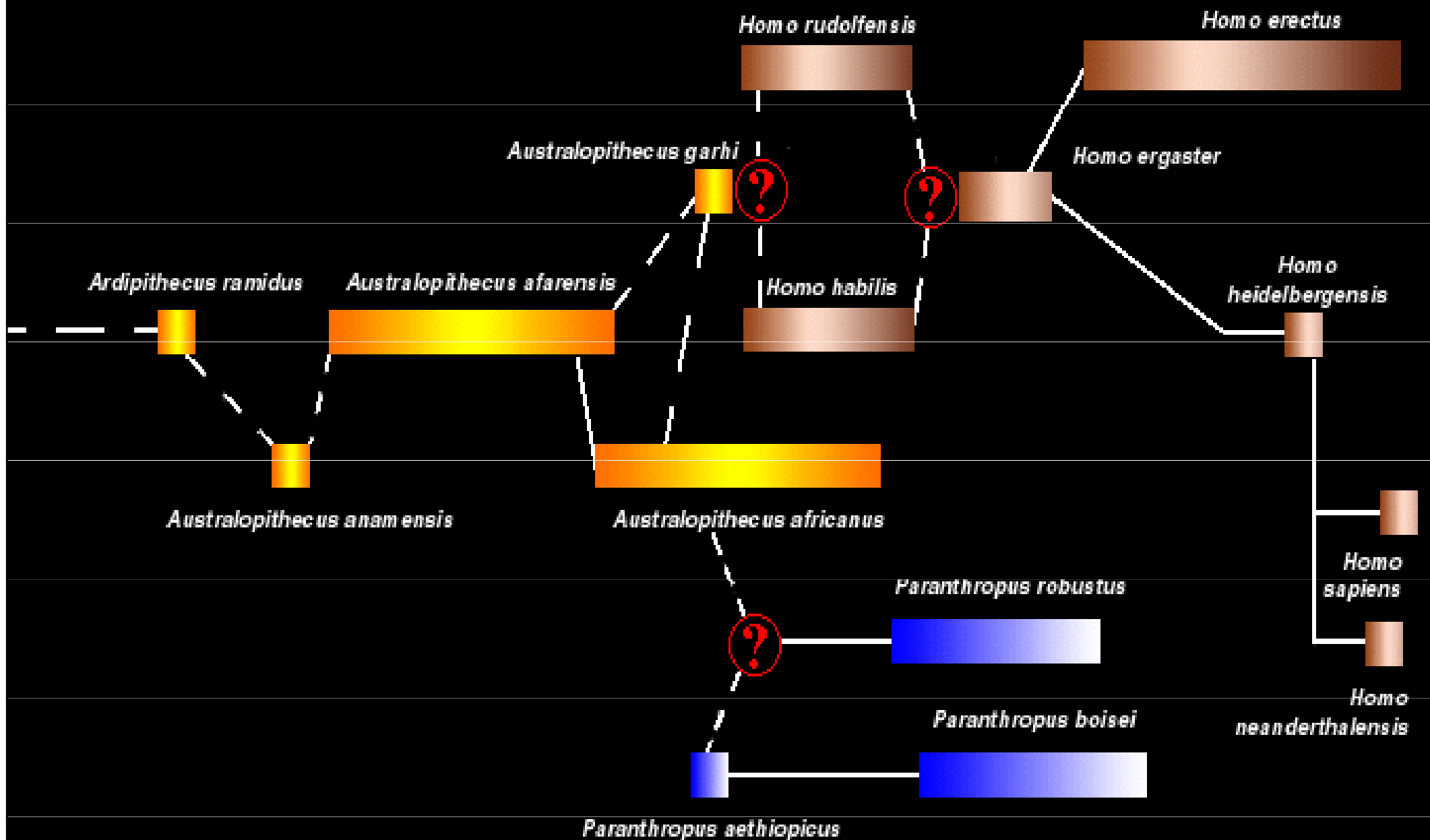

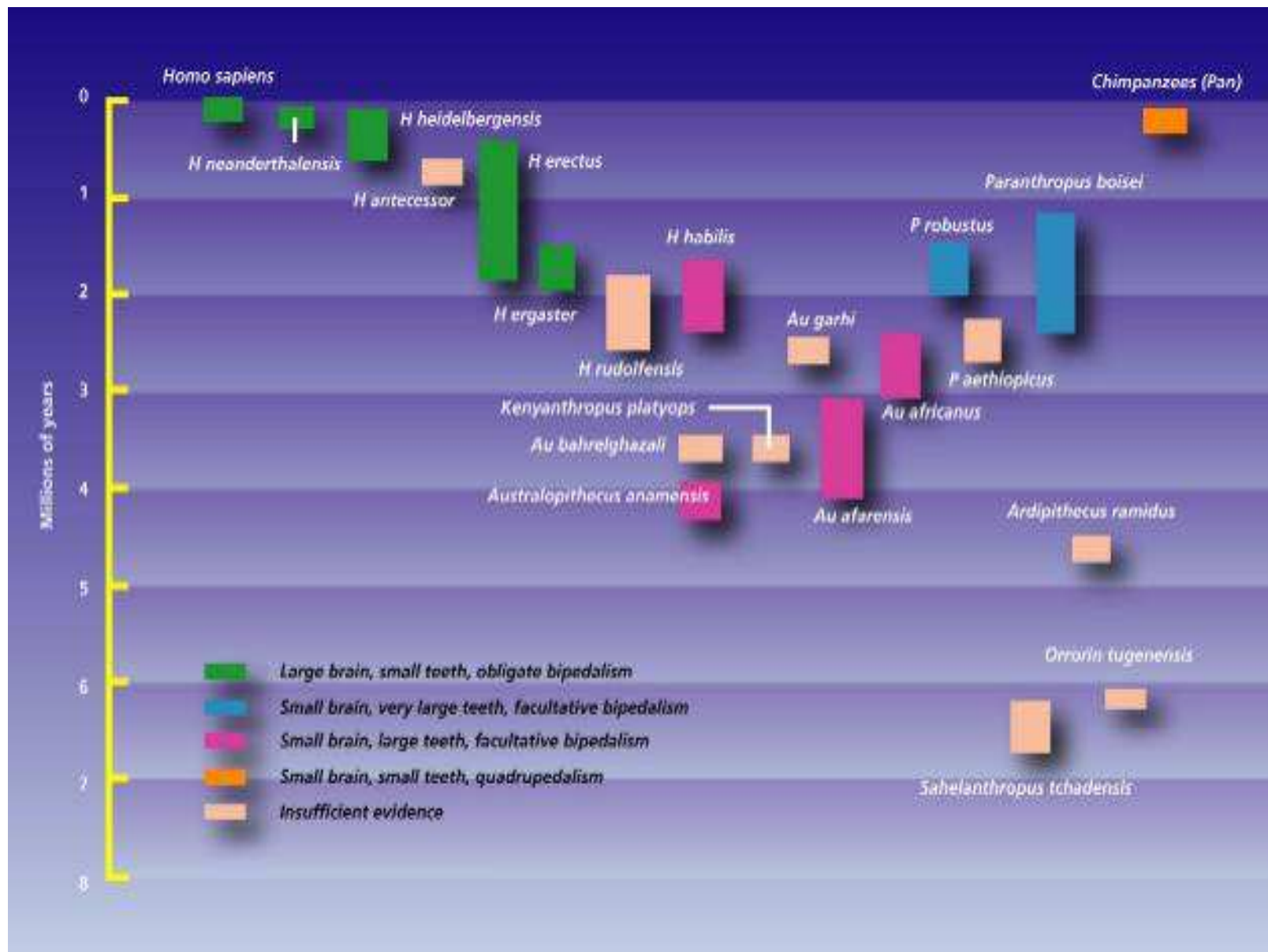

Millions of Years Ago

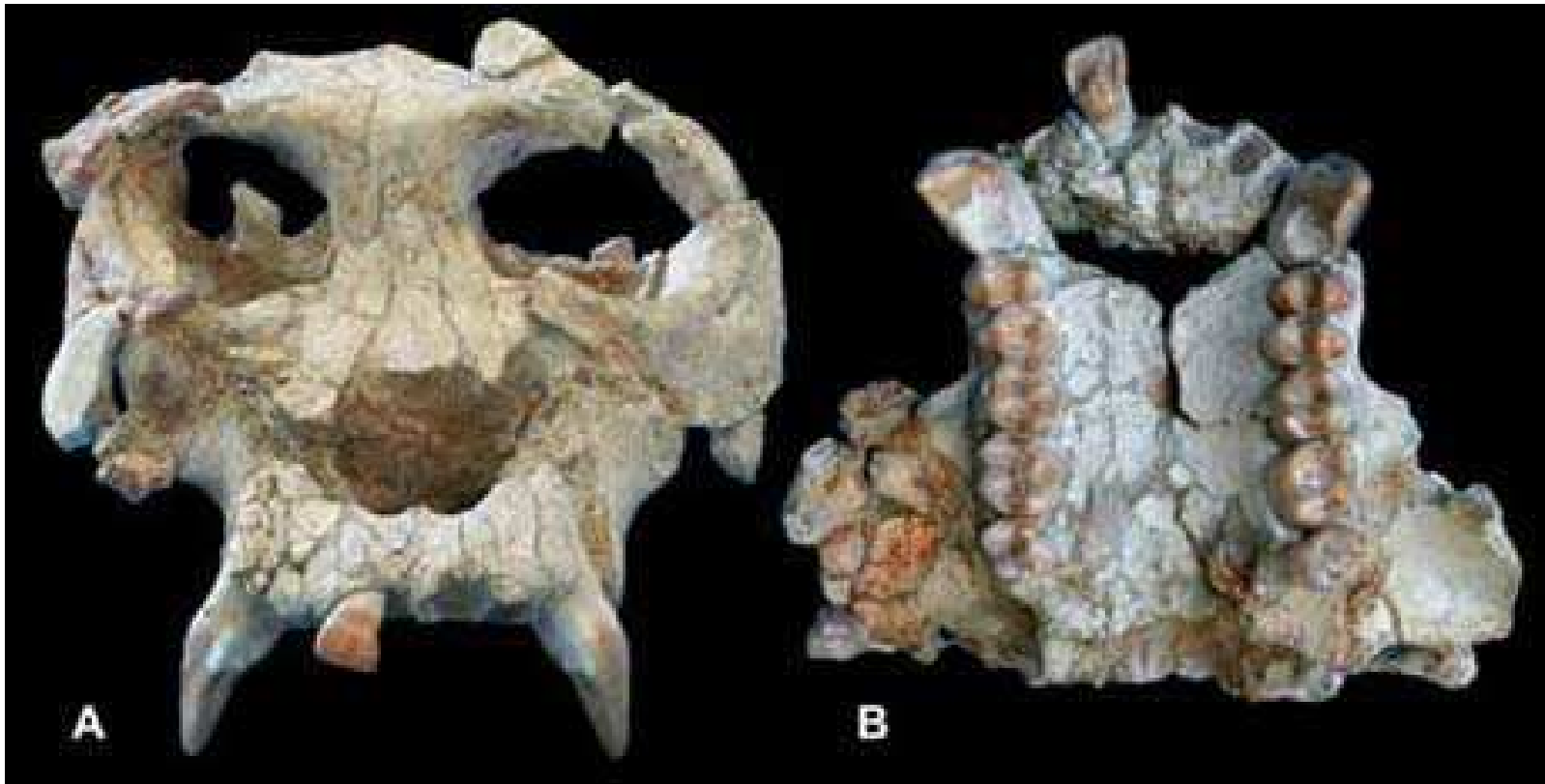
5.0 4.0 3.0 2.0 1.0 Present

Pierolapithecus catalaunicus

13 mil. let

Pierolapithecus catalaunicus

13 mil. let

Byl objeven v roce 2004 na lokalitě **Els Hostalets de Pierola** v Katalánsku

Nese znaky shodné s lidoopy i ostatními druhy úzkonosých opic

Vzhledem k tomu, že lidoopi se oddělili od úzkonosých opic před 11 až 16 mil. lety, může se jednat o posledního společného předka člověka a lidoopů

Byl adaptován k pohybu po stromech.

- Měl široký a plochý hrudník (podobný moderním lidoopům)
- Pohyblivá zápěstí (měl už dvě předloketní kosti – ulnu a radius, které mu umožňovaly rotaci ruky)
- Lopatky měl postavené svisle na zádech jako lidé a lidoopi

Tyto adaptace mu umožňovaly vzpřímený postoj při šplhání

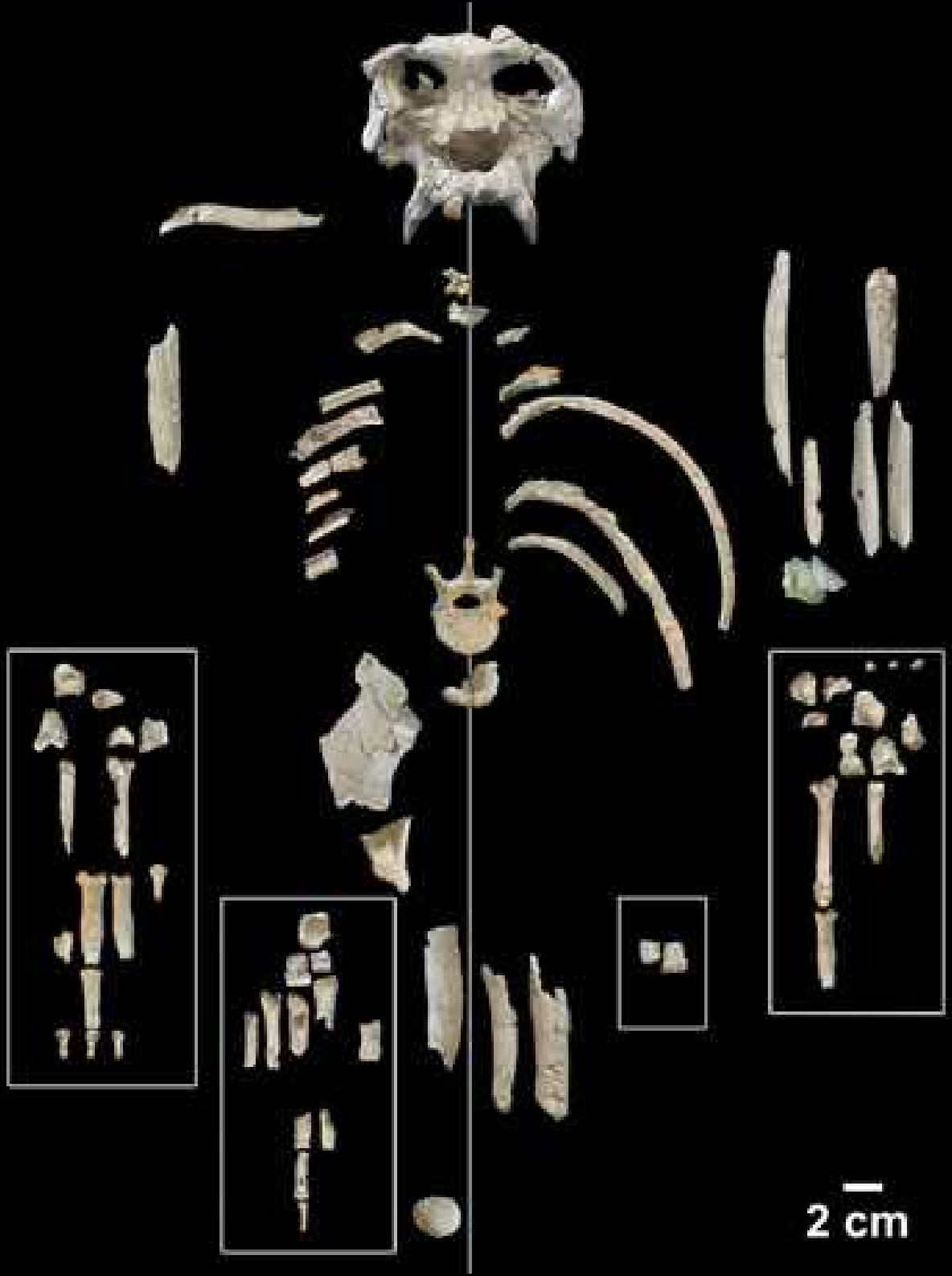
Pierolapithecus catalaunicus

13 mil. let

Objevená fosílie patřila samci

Vážil asi 35 kg, byl menší než šimpanz

Potravně byl jednoznačně adaptován k
plodožravosti

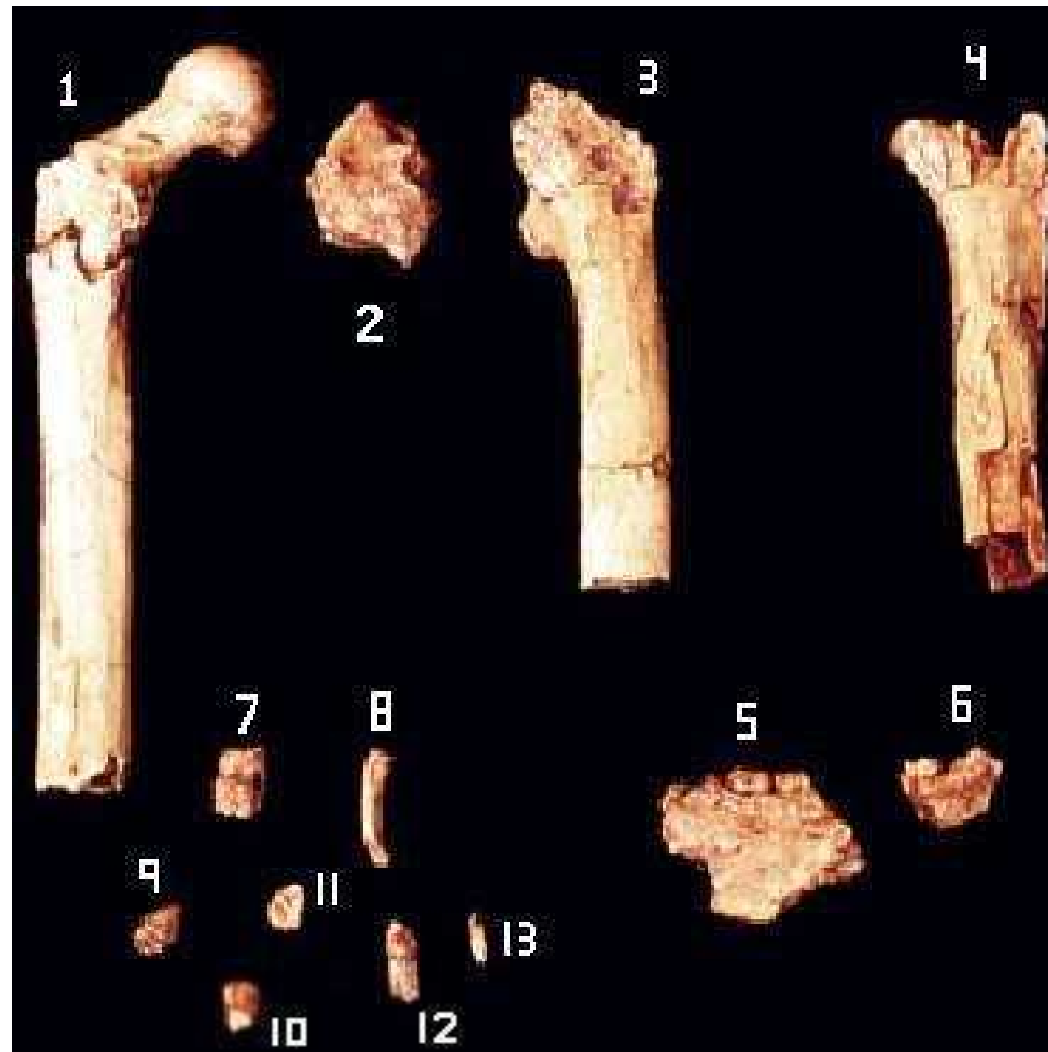

Sahelanthropous tchadensis,
Toumai 6 - 7 mil. let

Orrorin tugenensis

6 mil. let

Orrorin tugenensis

6 mil. let

Nalezen v roce 2001 na lokalitě Kapsomin u jezera Baringo v Keni. Pojmenován po formaci Tugen Hills (patří k formaci Lukenyo), kde byl objeven

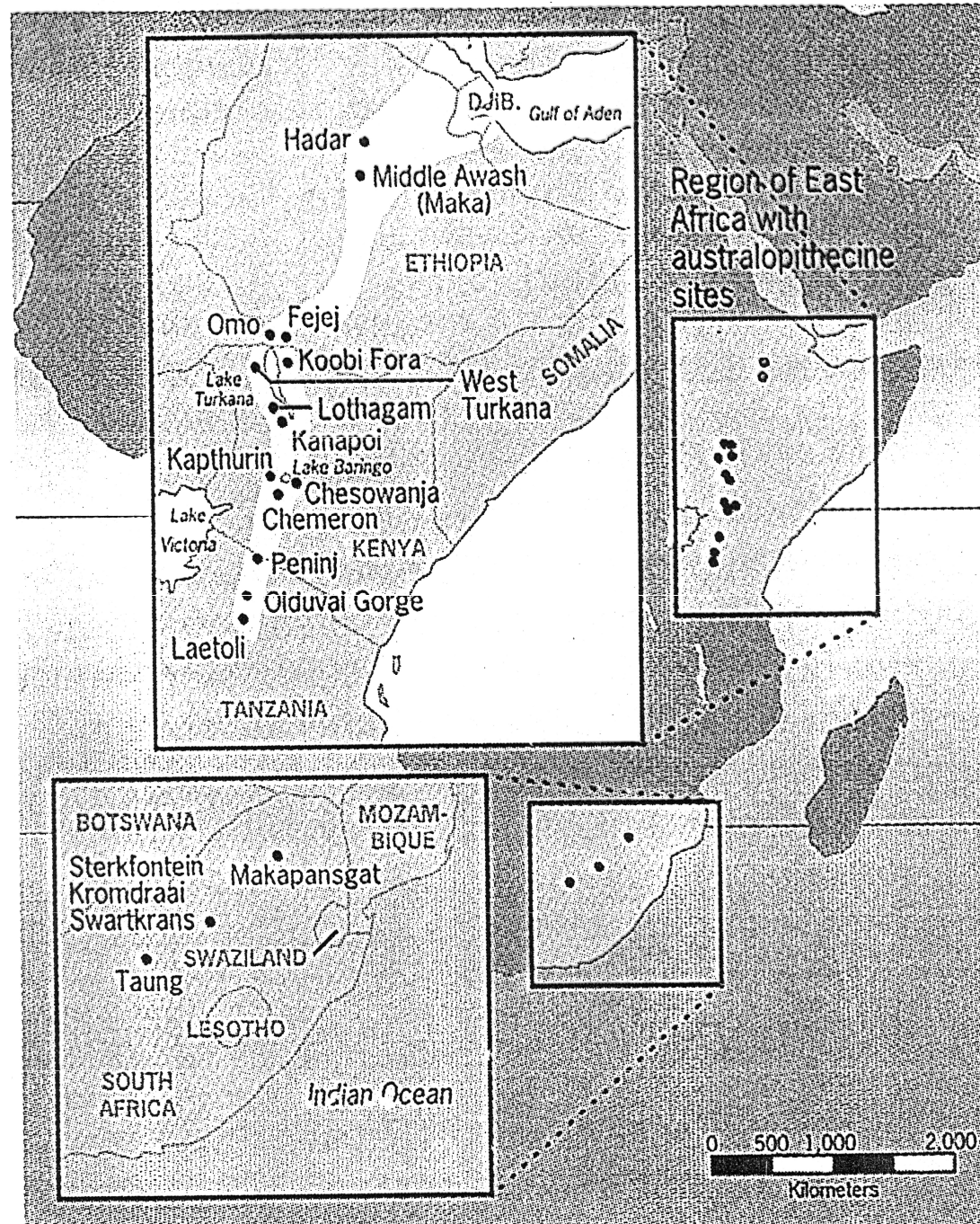
Fragmentární nález: objeveno 13 kusů kostí, náležícím minimálně 5 jedincům.

Kosti dolní končetiny jednoznačně ukazují na bipední pohyb, naopak kosti ruky ukazují ještě na adaptaci ke šplhání

Měl malé stoličky se silnou sklovinou (větší než *Ardipithecus* a menší než *Australopithecus*)

Velikostí se blížil recentní samici šimpanze

Figure 8.6 Australopithecus sites in Africa fall into two major clusters; the open, mostly lake bed deposits in and around the East African rift valleys, and the limestone cave sites of South Africa.

Ardipithecus ramidus 4,5 - 4,4 mil let.

Ardipithecus ramidus kadabba

5,2 – 9,8 mil. let

Ardipithecus ramidus kadabba

5,2 – 6 mil. let

Objeven na lokalitě Awaš v oblasti Hadaru,
Etiopie

Jedná se o druh, který měl velmi blízko ke
poslednímu společnému předku lidoopů a
lidí, ale není to přímo on

Žil v lesnatém prostředí, živil se ovocem a
listy

Při pohybu po zemi chodil po dvou nohou

Orrorin, Sahelanthropus a Ardipithecus

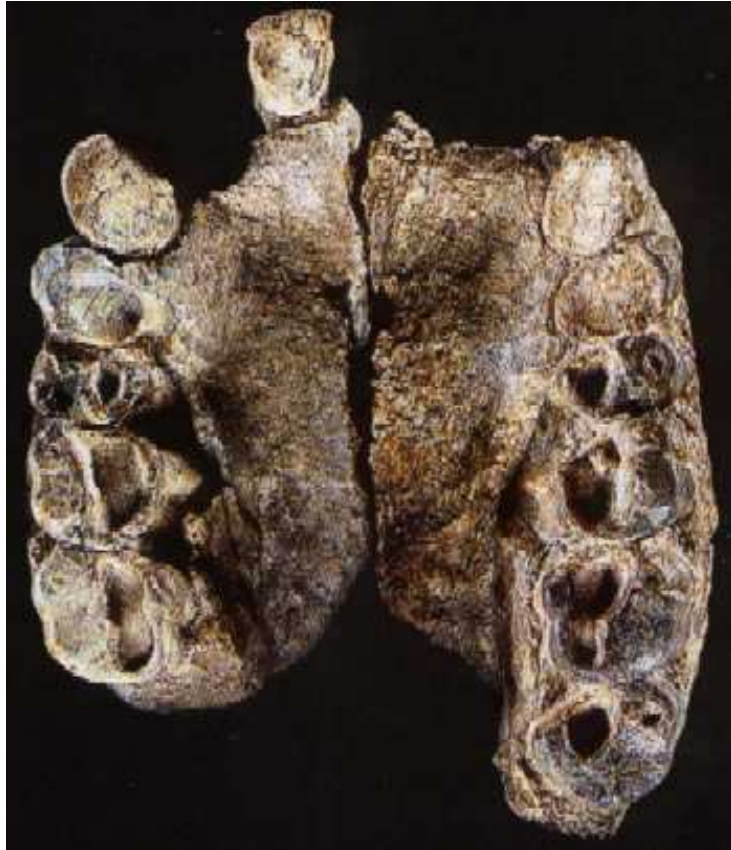
- Většina známých paleoantropologů se domnívá, že jde o příslušníky jednoho rodu s velkou variabilitou (Liebermann, Haile-Selassie, White)
- Jiní např. Brunet a Begun tvrdí, že se nemůže jednat o příslušníky jednoho rodu, mezi nimi existuje velká variabilita např. v morfologii chrupu
- Tyto generalizace jsou však zatím předčasné, máme málo nálezů

Australopithecus africanus – Taungské dítě

Australopithecus anamensis

4,2 - 3,9 mil. let

A. anamensis

Australopithecus afarensis

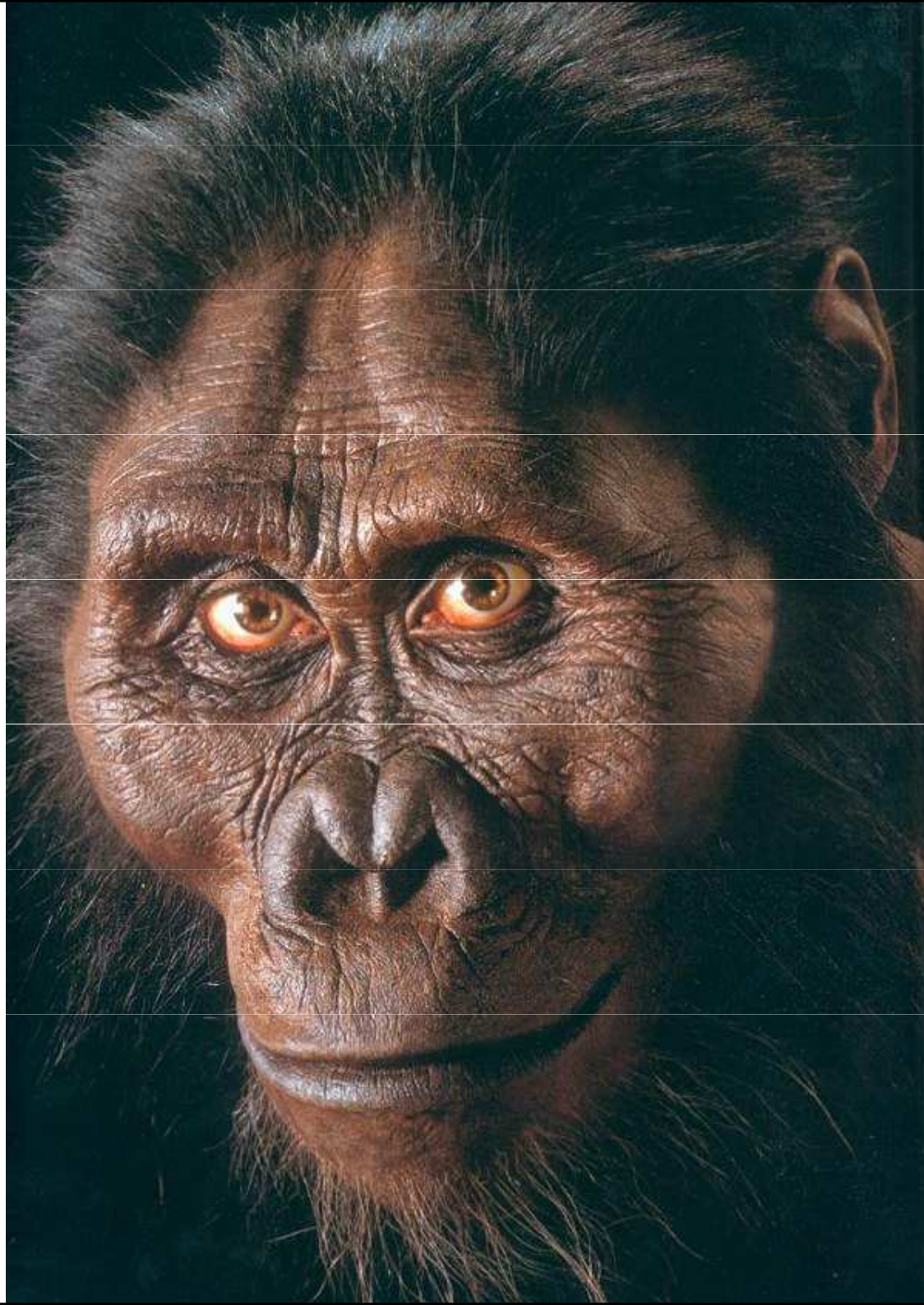
3,9 - 2,9 mil. let

Australopithecus afarensis

A. Afarensis –
rekonstrukce podoby

A. afarensis – stopy z Laetoli

Australopithecus africanus

3 - 2,5 mil. let

Australopithecus africanus – Taungské dítě

A. africanus – Ms. Ples

A. africanus

A. africanus

Australopithecus garhi

2,5 mil. let

Australopithecus garhi

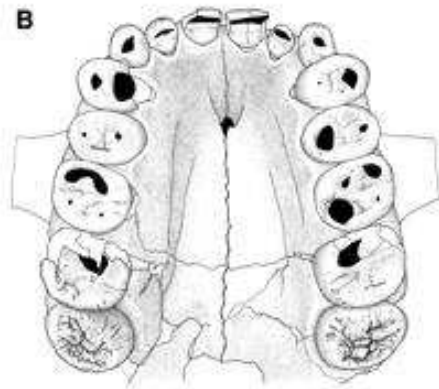
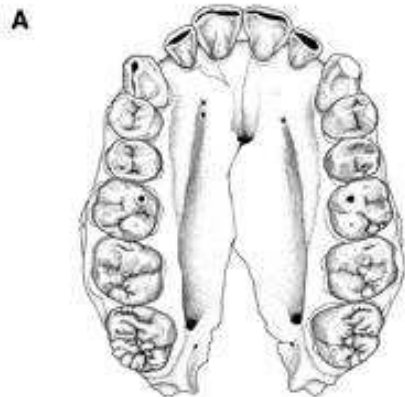
- Discovered at Bouri, Ethiopia, in 1999
- Found with butchered animal bones—may be oldest toolmaker. Oldest stone tools are also about 2.5 million years old
- Ancestral to *Homo*? Right place at the right time. . .

A. garhi

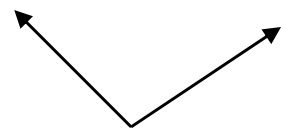
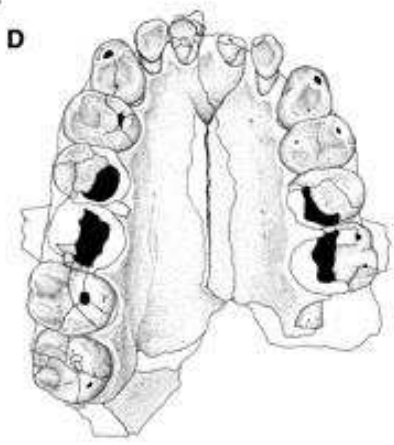
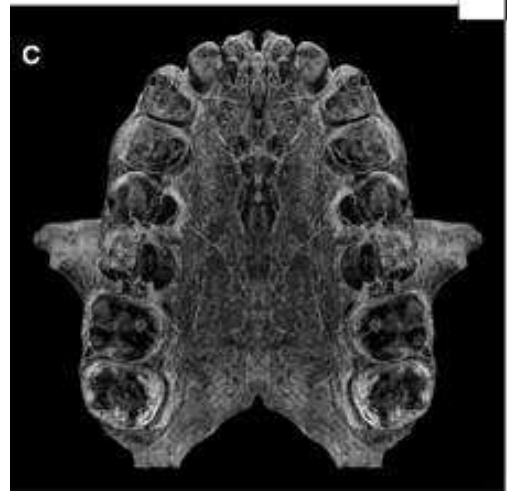

A.garhi – srovnání morfologie chrupu s příbuznými druhy

A. afarensis

A. boisei

A. garhi

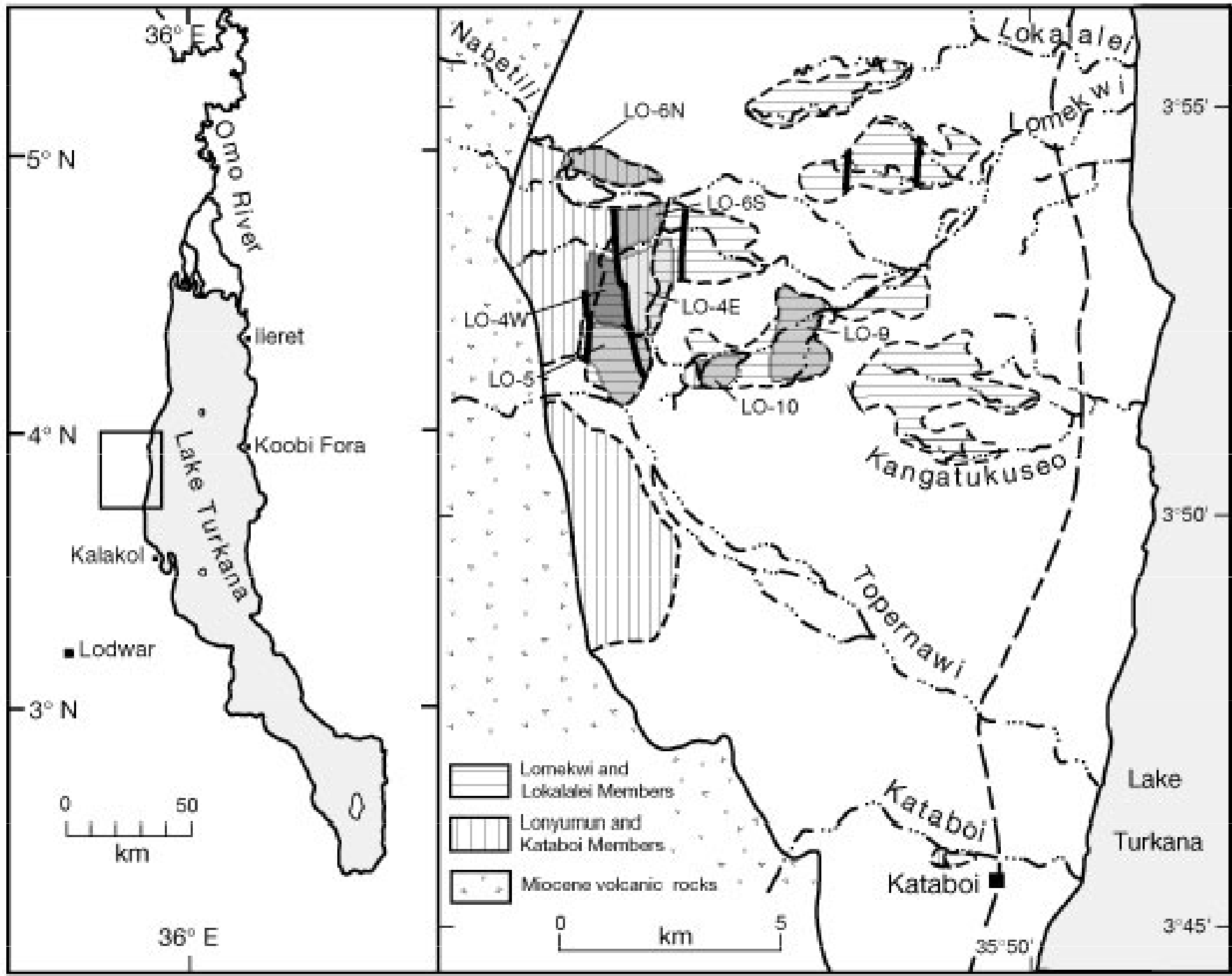
Australopithecus bahrelghazali 3,5 - 3 mil. let

Kenyanthropus platyops

3 – 4 mil. let

Kenyanthropus platyops

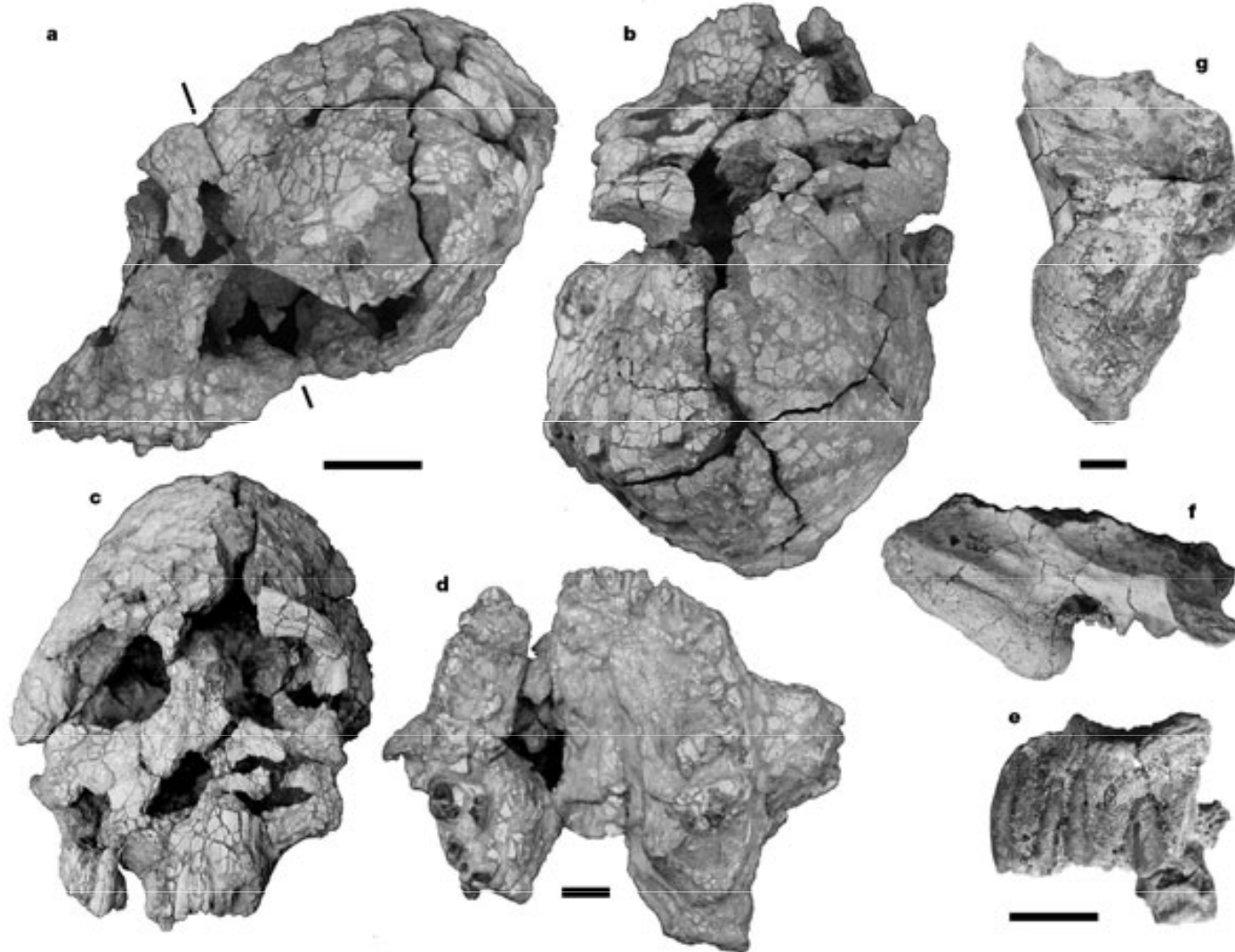
3 – 4 mil. let

- Poslední nález z roku 1998 na západním břehu jezera Turkana v Keni, lokalita Lomekwi a Kataboi
- Nelze jej zařadit do rodu australopithecus
- Morfologie lebky je mnohem primitivnější než u všech známých druhů australopitéků, robustních i gracilních
- Jeho vztah k ostatním druhům rodům zatím není znám

Kenyanthropus platyops

3 – 4 mil. let

Australopithecus (Paranthropus)
robustus 1,8 - 1 mil. let

Australopithecus robustus

A. robustus

A. robustus

Australopithecus (Paranthropus)
boisei 2,6 – 1,2 mil. let

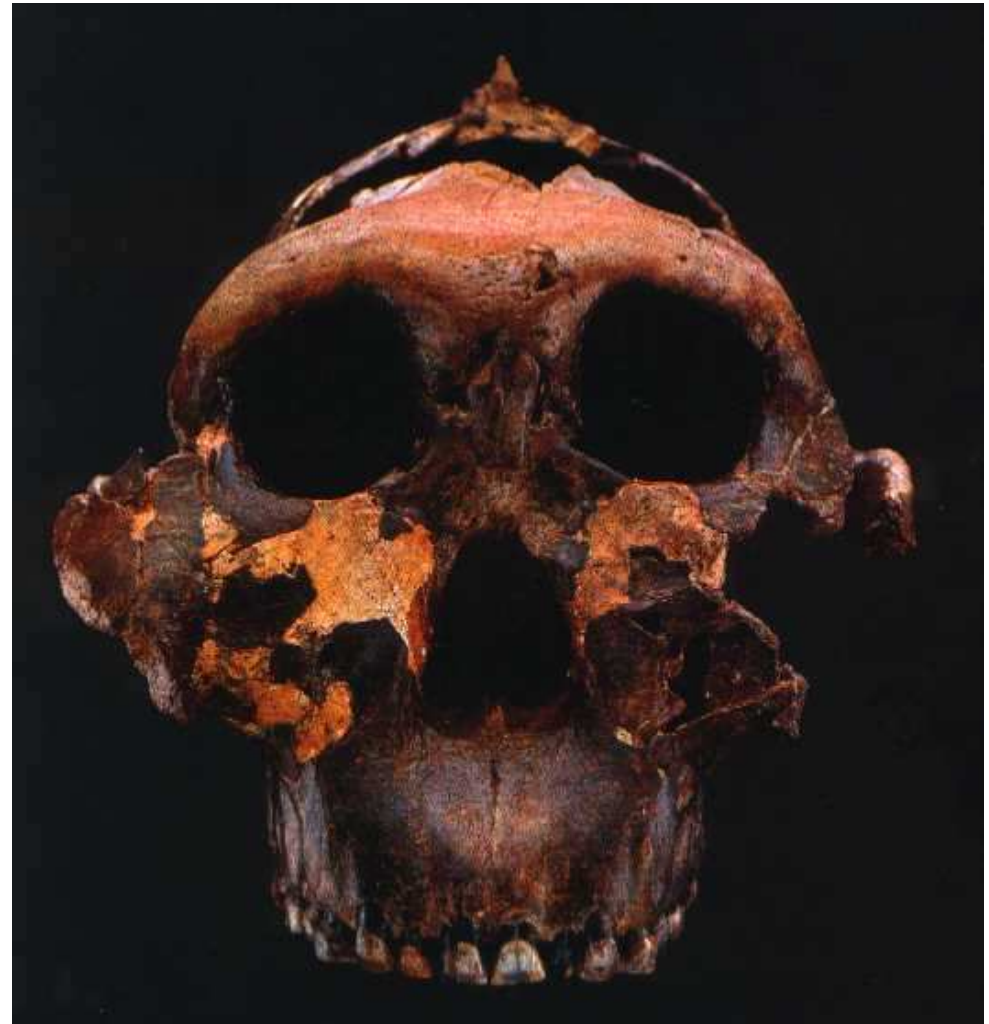
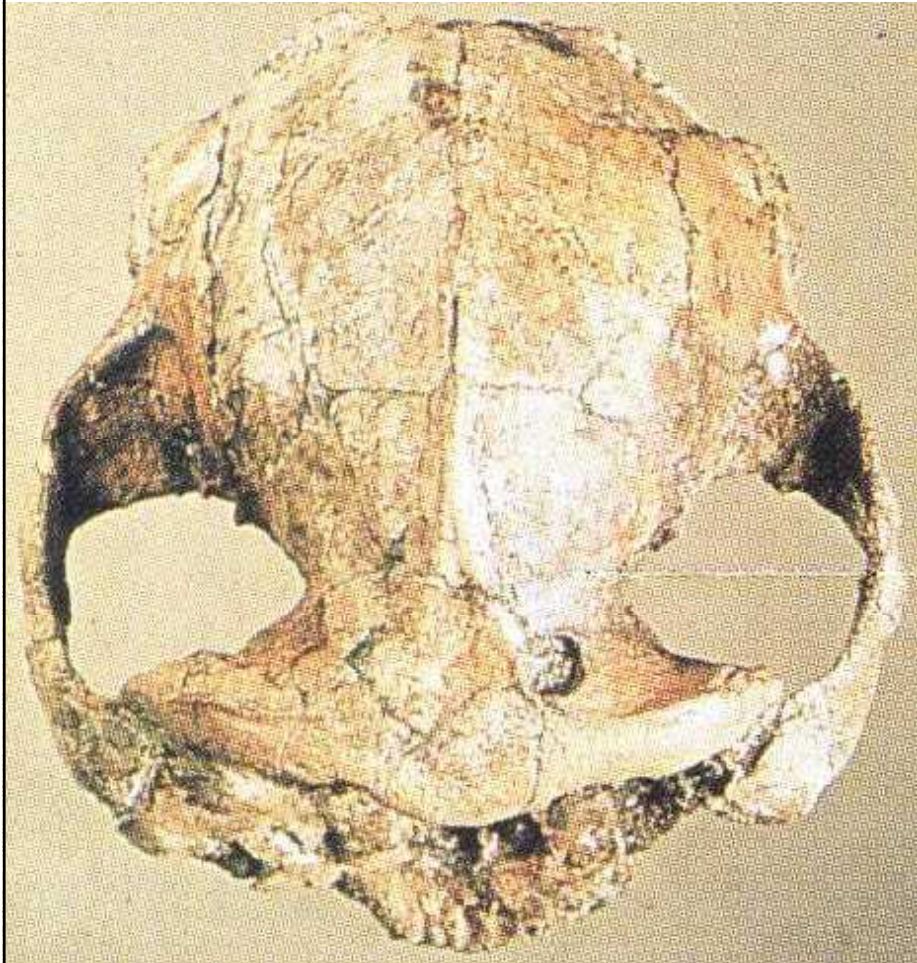

Australopithecus boisei

A. boisei

A. boisei

A. boisei

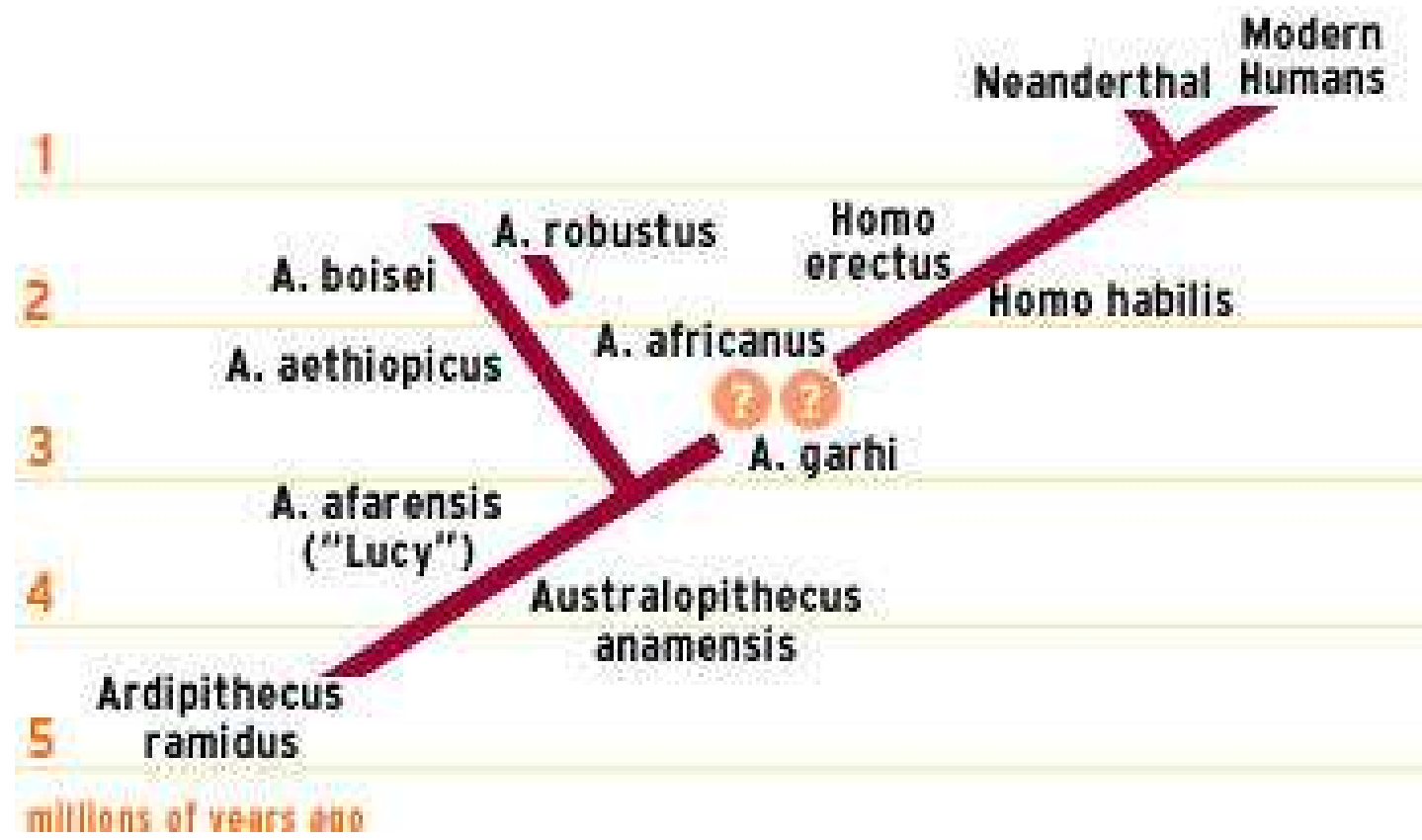

Australopithecus (Paranthropus)
aethiopicus 2,5 mil. let

A. aethiopicus

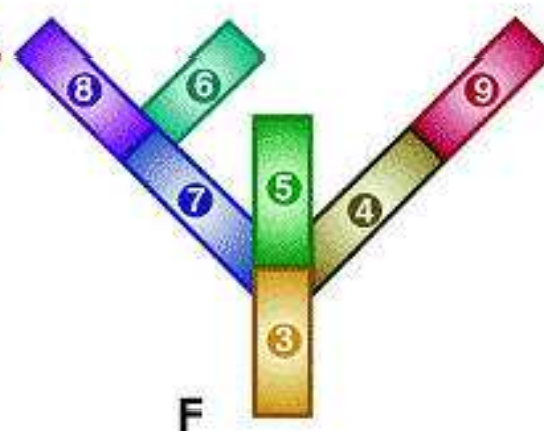
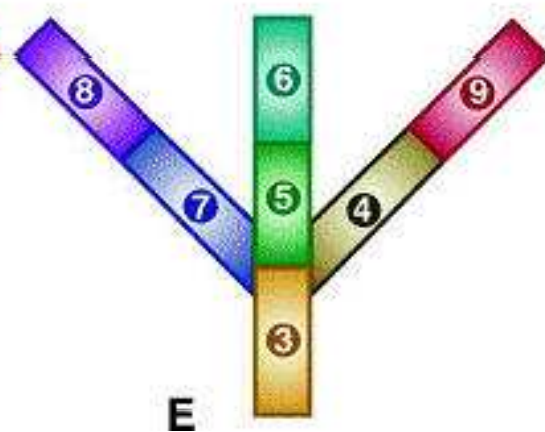
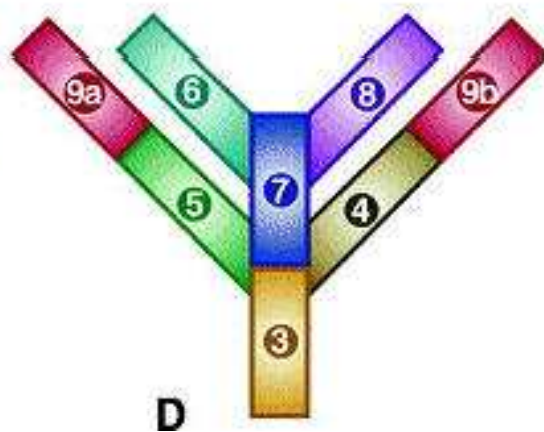
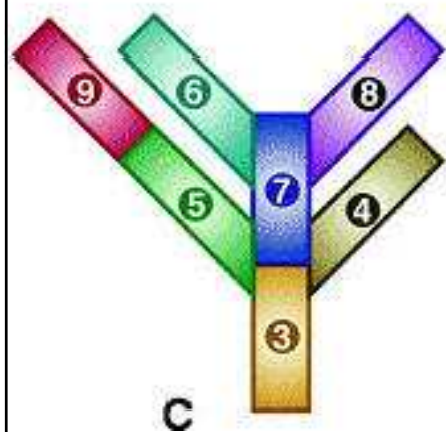
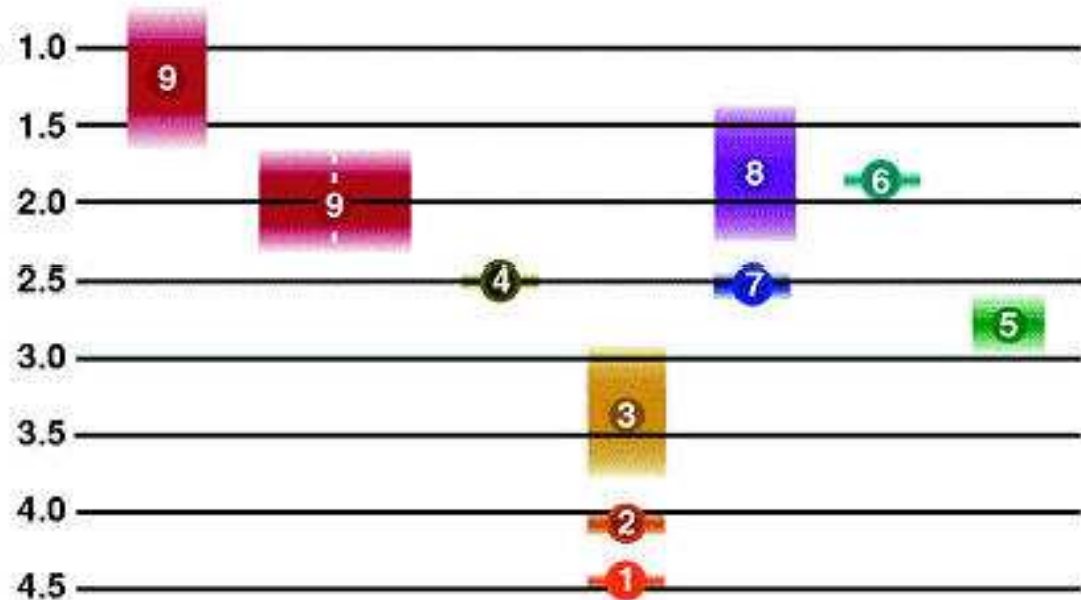
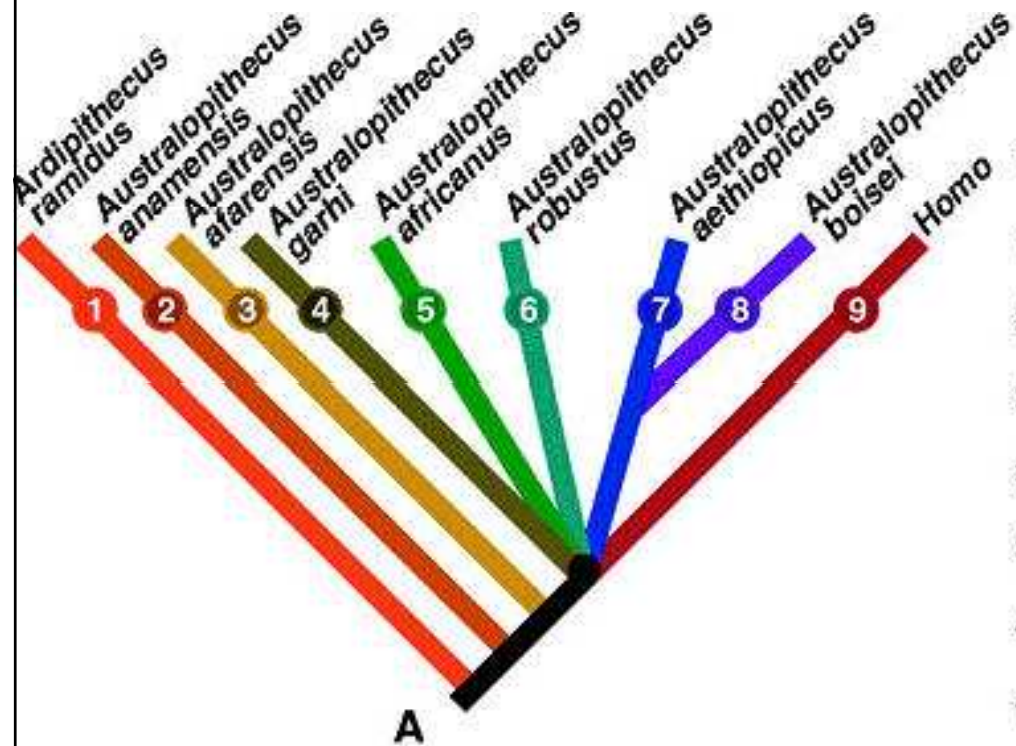
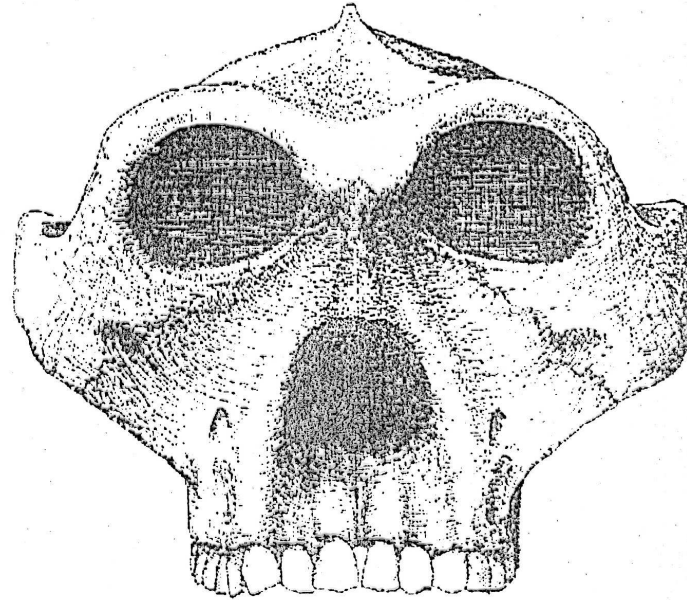

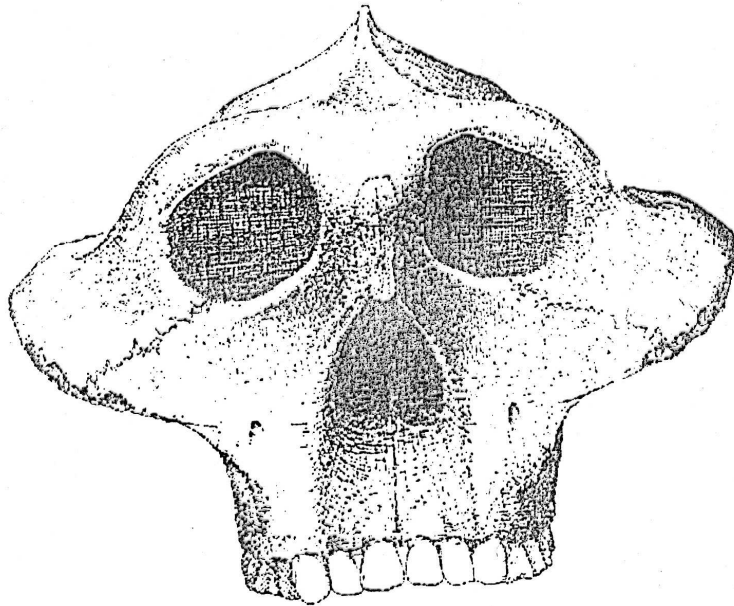
FIGURE 10-20 Australopithecine facial skeletons. Idealized composite drawings of (A) *A. africanus*, (B) *A. robustus*, (C) *A. boisei*, and (D) *Homo habilis*, an early member of the genus *Homo* (see Chapter 11).

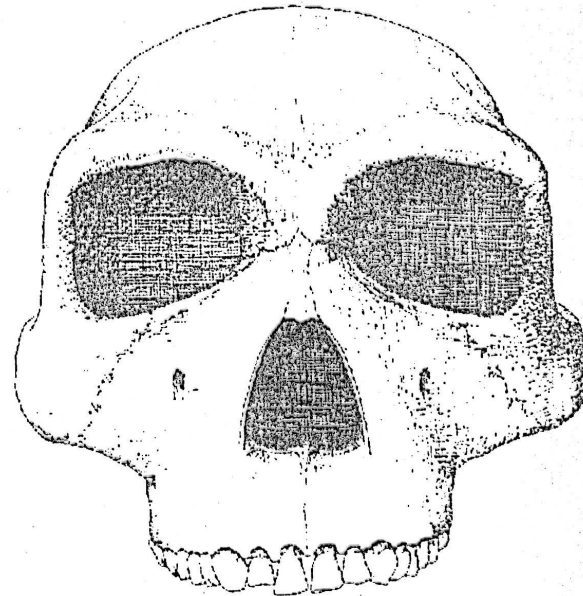
A

B

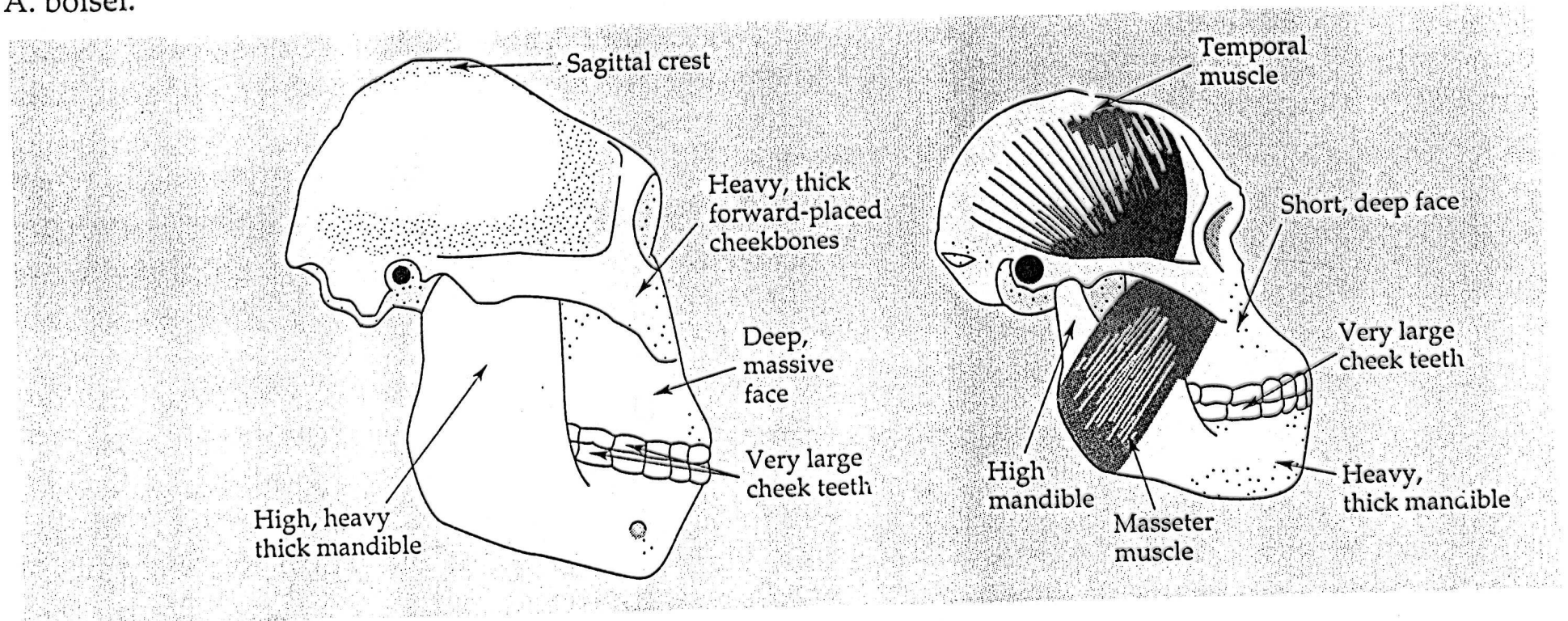
C

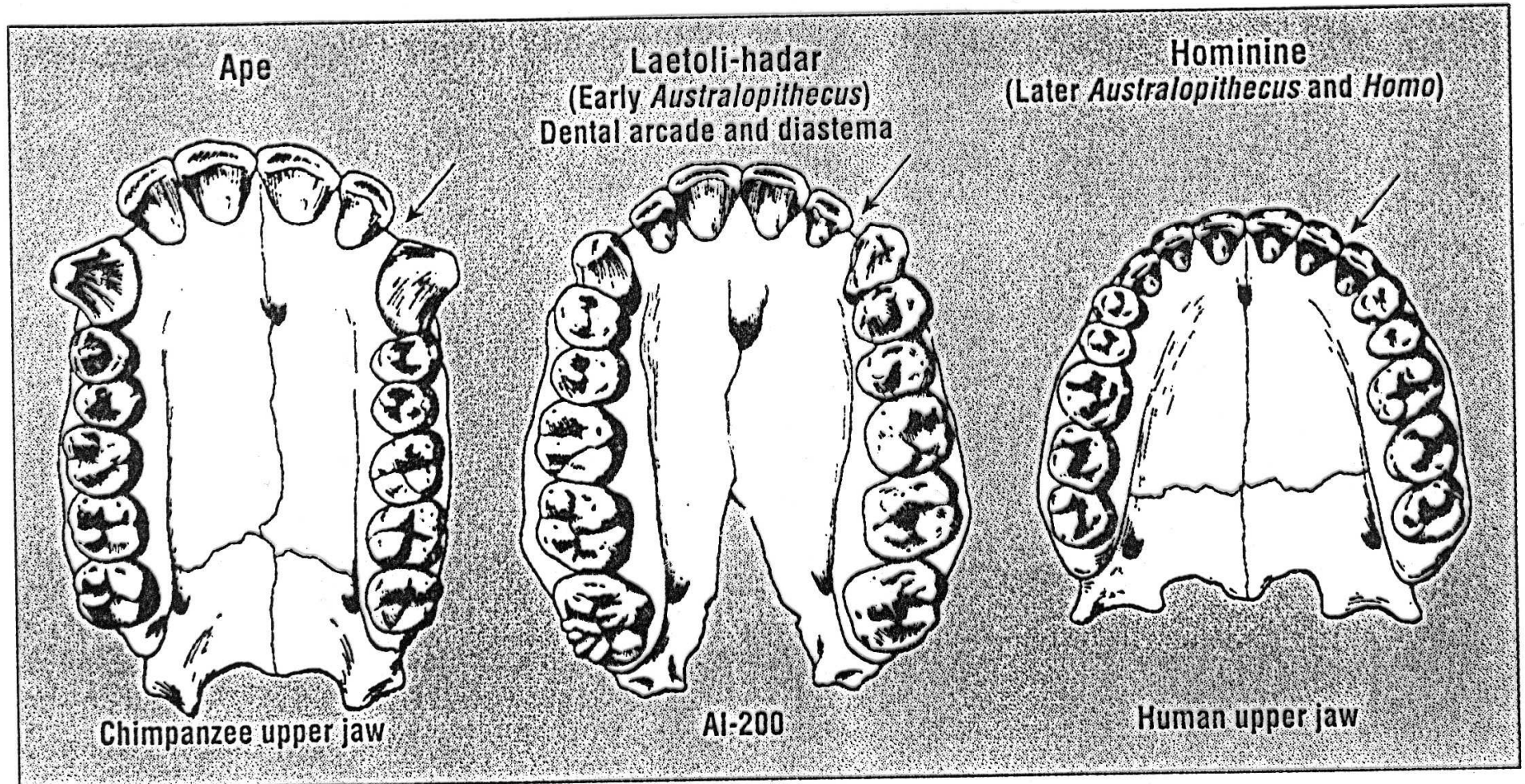
D

Figure 8.7 Skulls of robust (left) and gracile (right) australopithecines, showing chewing muscles—temporals and masseters. Flaring cheek arches and, in some robusts, a sagittal crest supported this massive musculature. The early hominid diet—coarse, gritty vegetation of the savanna—demanded such structures. These features were most pronounced in *A. boisei*.

Figure 6.3 The upper jaws of an ape, *Australopithecus*, and modern human show important differences in the dental arch and the spacing between the canines and adjoining teeth. Only in the earliest australopithecines can a diastema (a large gap between the teeth) be seen.

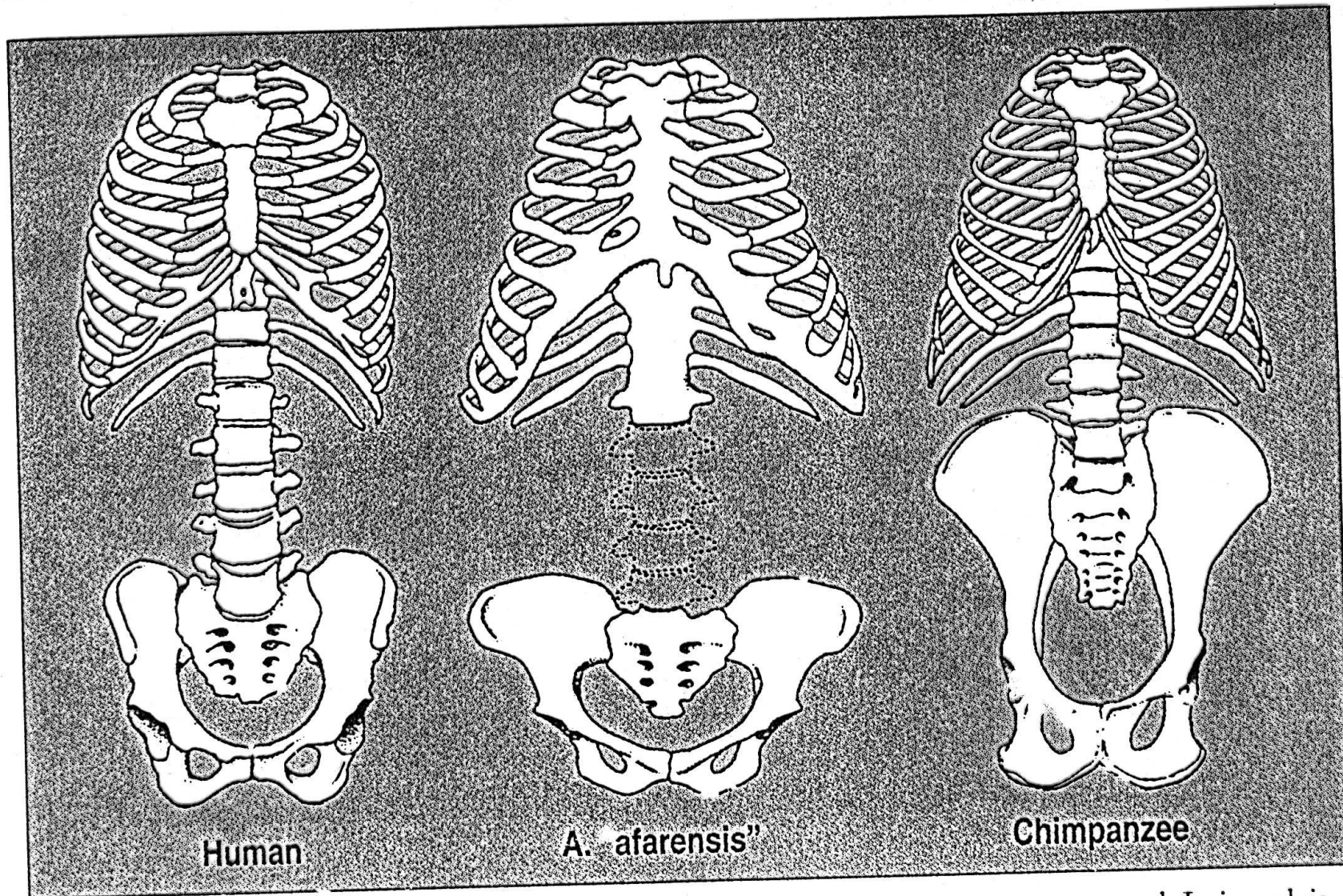

Figure 6.2 Trunk skeletons of modern human, *A. afarensis*, and chimpanzee, compared. In its pelvis, *afarensis* resembles the modern human, but its ribcage shows the pyramidal configuration of the ape.

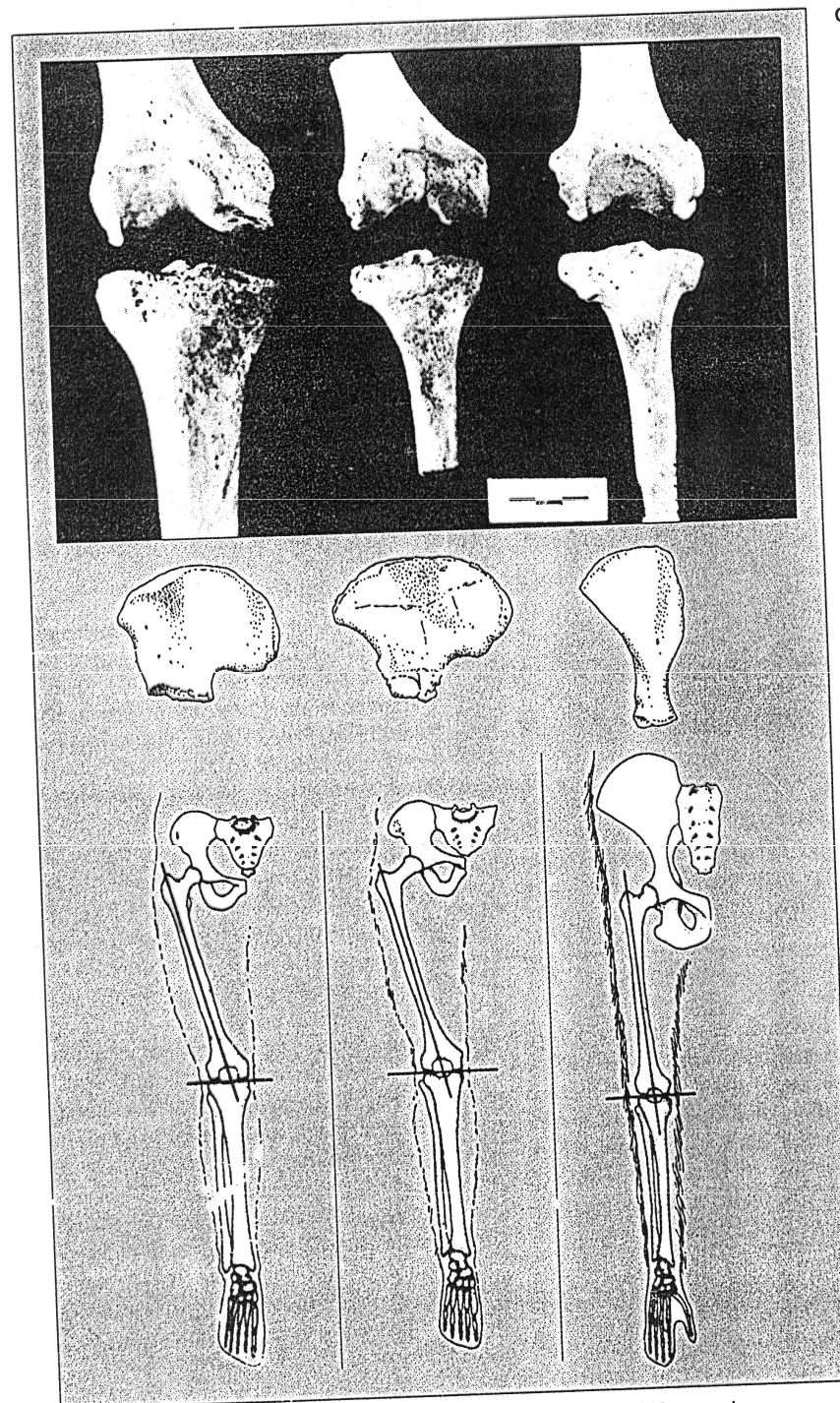
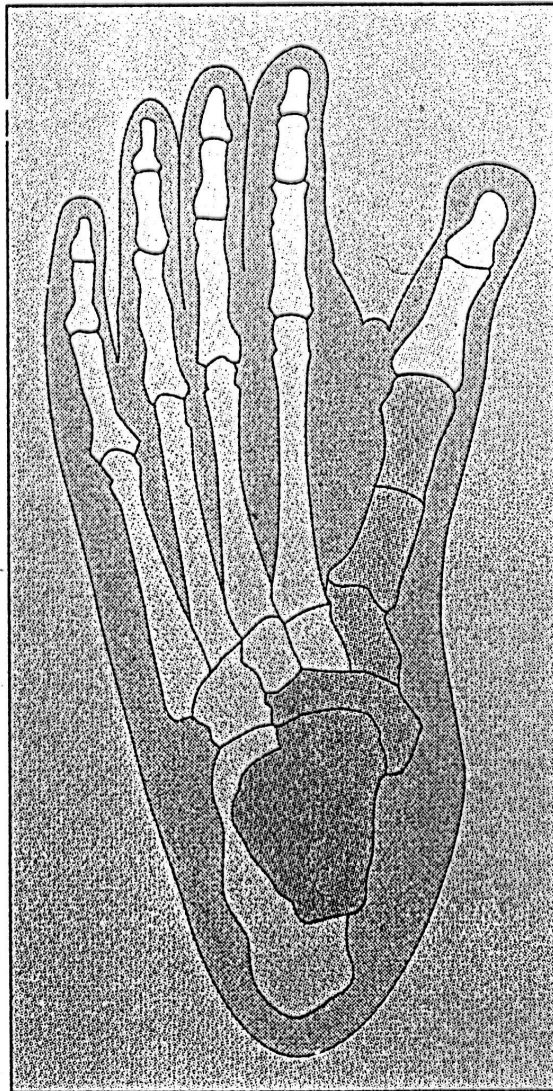

Figure 6.6 Examination of upper hip bones and lower limbs of *Homo sapiens*, *Australopithecus*, and an ape can be used to determine means of locomotion. The similarities of the human and australopithecine bones are striking and are indicative of bipedal locomotion. (The reconstruction of the australopithecine limb is based on the knee joint shown in the photograph.)

Figure 6.5 Drawing of the foot bones of a 3- to 3.5 million-year-old *Australopithecus* from Sterkfontein, as they would have been in the complete foot. Note how long and flexible the first toe (right) is.

Homo habilis
2,4 – 1,6 mil. let

KNM – ER 1813

Homo habilis

OH7

Homo habilis

OH62

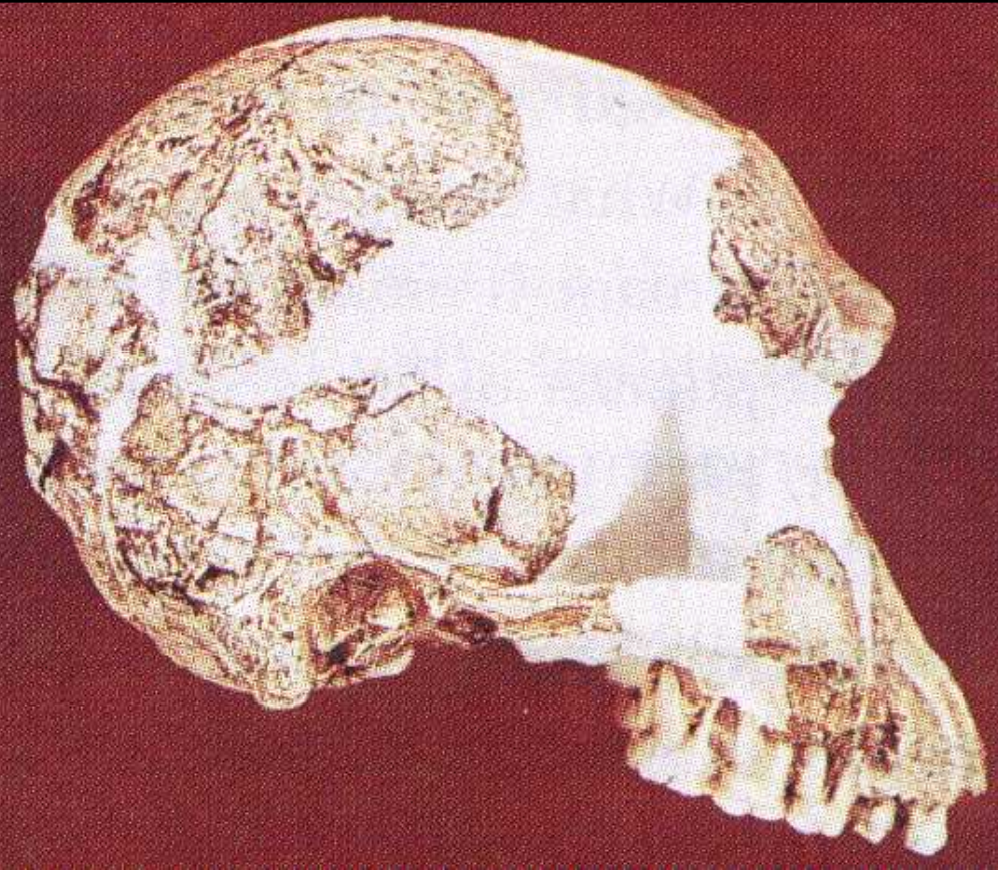

Homo habilis

← OH24

Stw53

Homo habilis

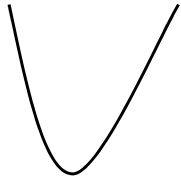
OH8

Australopithecus

Lebka

obličejová část větší než mozkovna
menší kapacita lebky
gracilní 450 cm³
robustní 504 cm³
kosti mozkovny silnější
větší postorbitální sevření
mandibula větší masivnější
ramus mandibulae vyšší
tvar mandibuly

přední zuby relativně malé ve srovnání s velkými stoličkami

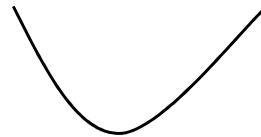
Postkraniální skelet

Je poměrně málo prostudovaný

Některé rozdíly jsou patrné na femuru:
proximální konec má menší hlavici, krček je delší a plošší

Homo habilis

obličejová část menší než mozkovna
větší kapacita lebky
průměr 646 – 750 cm³
kosti mozkovny slabší
menší postorbitální sevření
mandibula menší, corpus tenší
ramus mandibulae nižší
tvar mandibuly

přední zuby jsou větší ve srovnání se stoličkami

hlavice je větší, krček je na průřezu oblejší a kratší

Nálezy Homo habilis

Afrika

Olduwaiská rokle

údolí řeky Omo

jezero Turkana

Jižní Afrika

Homo rudolfensis

2,4 – 1,6 mil. let

KNM – ER 1470

Naleziště *H. rudolfensis*

Afrika

západní břeh jezera Turkana

jezero Malawi

Homo ergaster
1,9 – 1,8 mil. let

KNM-ER3733

Homo ergaster

chlapec z
Nariokotome III

Homo ergaster

Sk874

KNM-ER 992

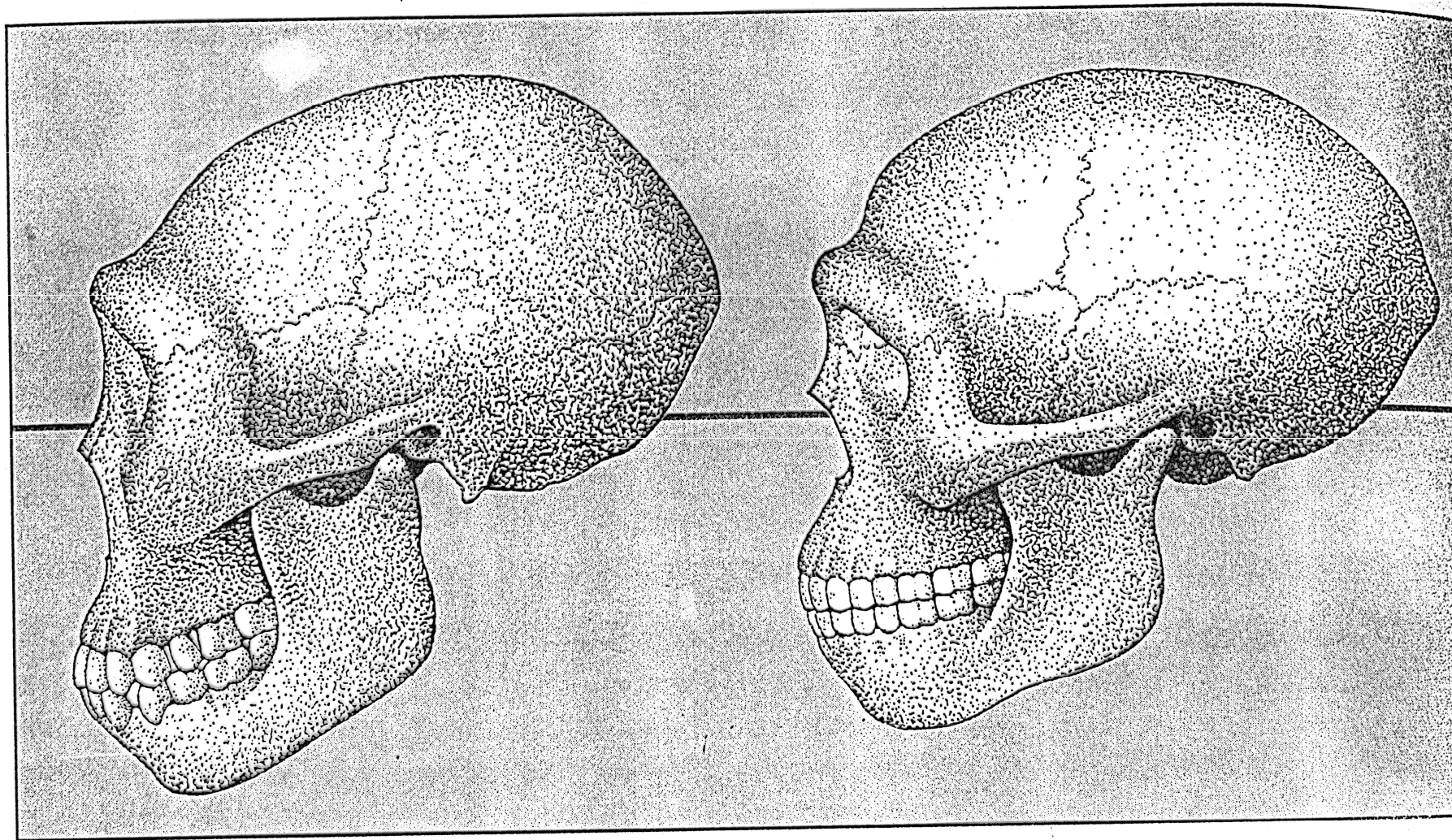
OH9

Homo ergaster

H. ergaster (chlapec z
Nariokotome III)

H. Erectus z Čukutienu

Figure 11-9 • Drawing of a reconstructed skull of an African *Homo erectus* (KNM WT 15000) from West Lake Turkana (left), compared with an Asian *Homo erectus* from Zhoukoudian (right). (After Alan Walker and Franz Weidreich; art by Raymond Smith)

Naleziště Homo ergaster

Afrika

západní břeh jezera Turkana

Olduwaiská rokle

Swartkrans

Homo erectus

1,8 mil. – 300 tisíc let

Čukutien

Čukutien

Homo erectus

Trinil

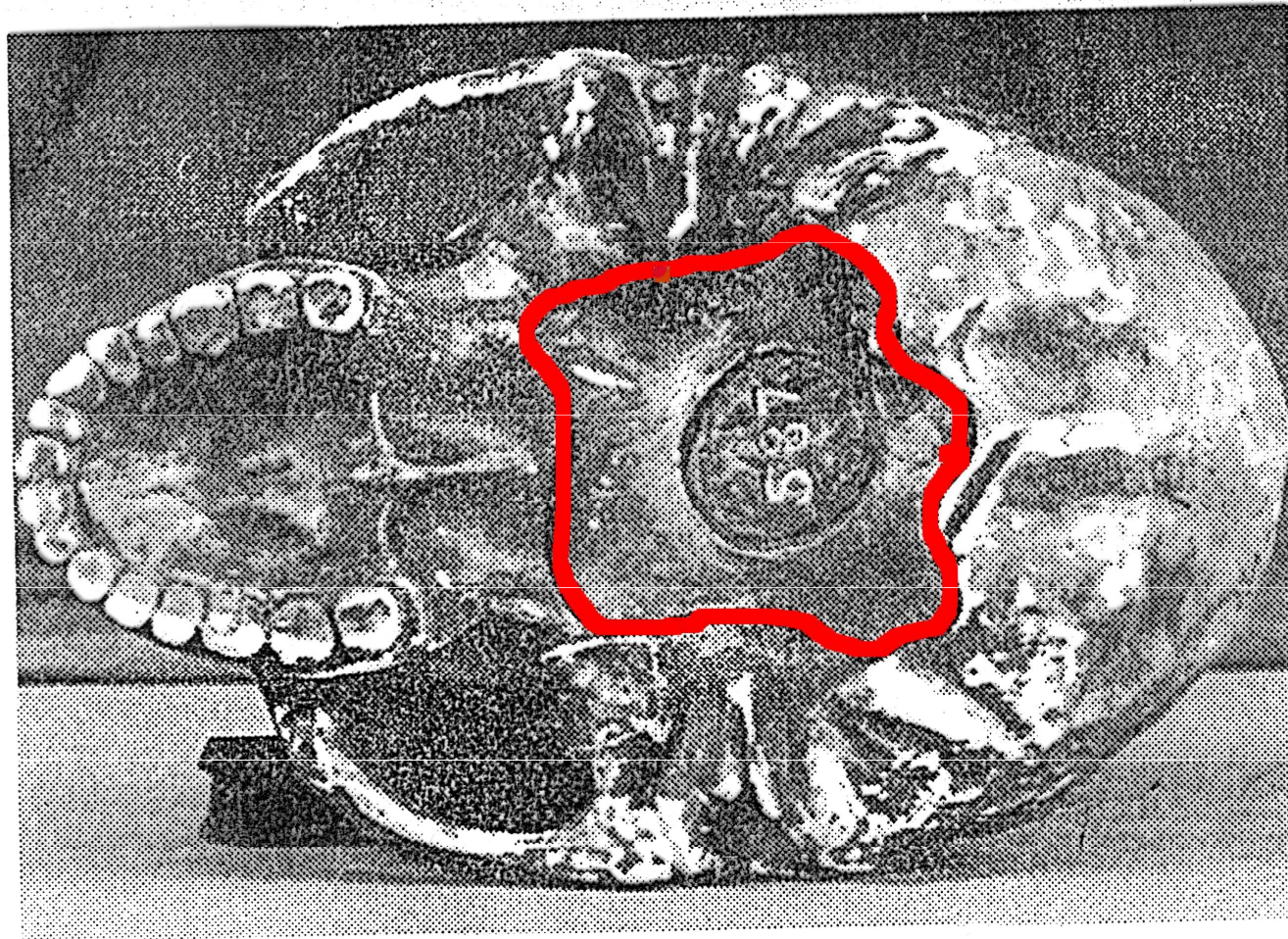

↑
Yüanmou

↑
Solo 6

Homo erectus

Figure 14-22 Cannibalism at Zhoukoudian. The area around the foramen magnum has been cut out to enable Peking Man to get at the brain. Whether this was for ritual or dietary purposes is not known.

Naleziště Homo erectus

Indonézie – Solo, Trinil, Sangiran

Čína – Čukutien, Yüanmou, Lantian, Hexian,

Vietnam – Tham Thuyan Tham

Homo ancestor (antecessor) 800 – 900 tisíc let

Gran Dolina

Naleziště Homo ancestor

Španělsko – Gran Dolina

Homo heidelbergensis

700 – 200 tisíc let

Petralona 1

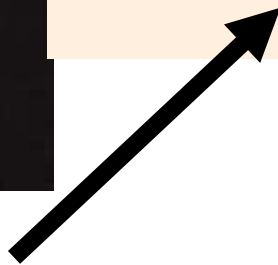

Mauerská čelist

Arago 21

Arago 21 rekonstrukce

Atapuerca – Sima de los Huesos

Homo heidelbergensis

Bodo

Homo heidelbergensis

Petralona 1

Steinheim

← tibia z Boxgrove

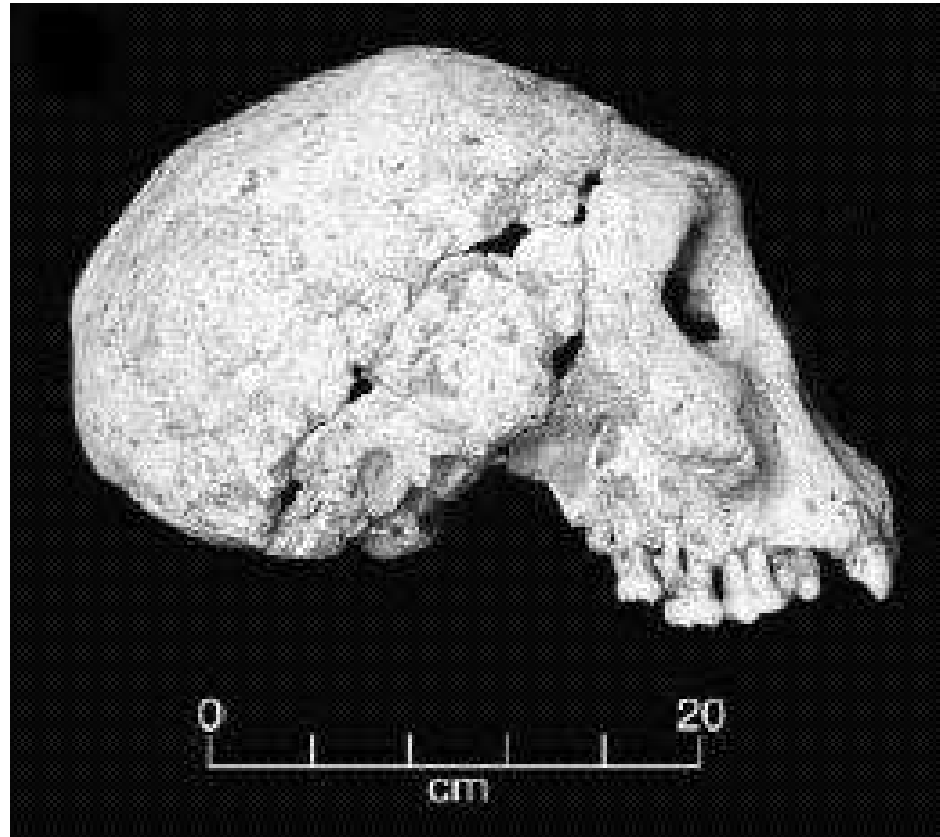
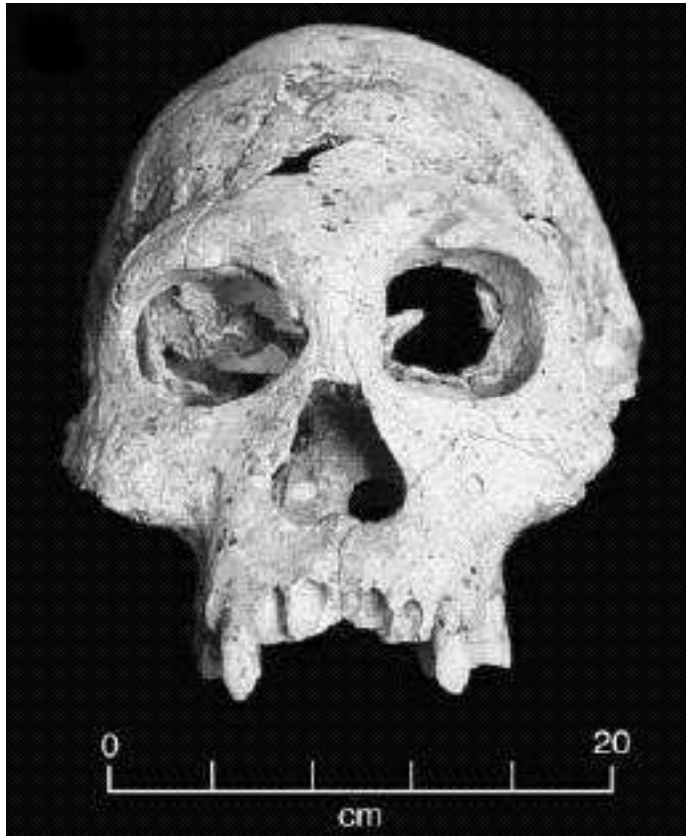
Homo heidelbergensis

Naleziště Homo heidelbergensis

Afrika – Etiopie: Bodo, severní Afrika: Maroko, Alžír, Tunis
Evropa - Německo: Mauer, Steinheim, Bilzingsleben, Maďarsko:
Vértesszöllös, Itálie: Fontana Ranuccio, Francie: Terra Amata, Arago,
Biache, Řecko: Petralona, Anglie: Swancombe

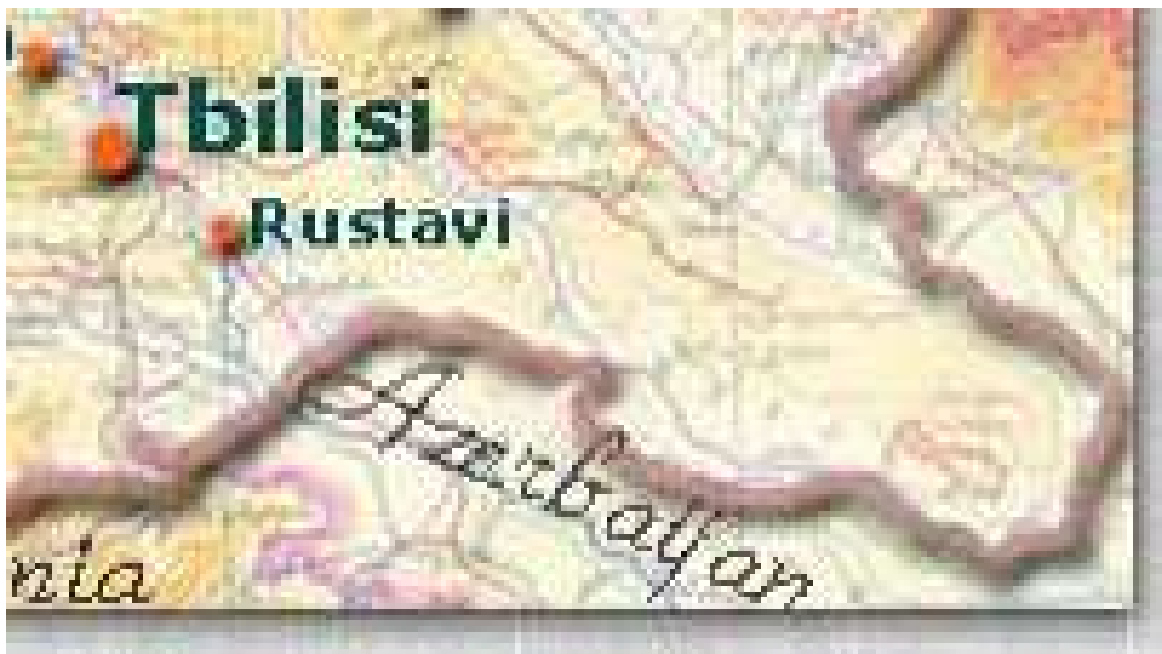
Homo georgicus 1,8 mil let

Dmanisi D2700

Lokalita Dmanisi v Gruzii

První nálezy objeveny 1990

– dvě mozkovny D2280 – kapacita mozkovny 780 cm^3

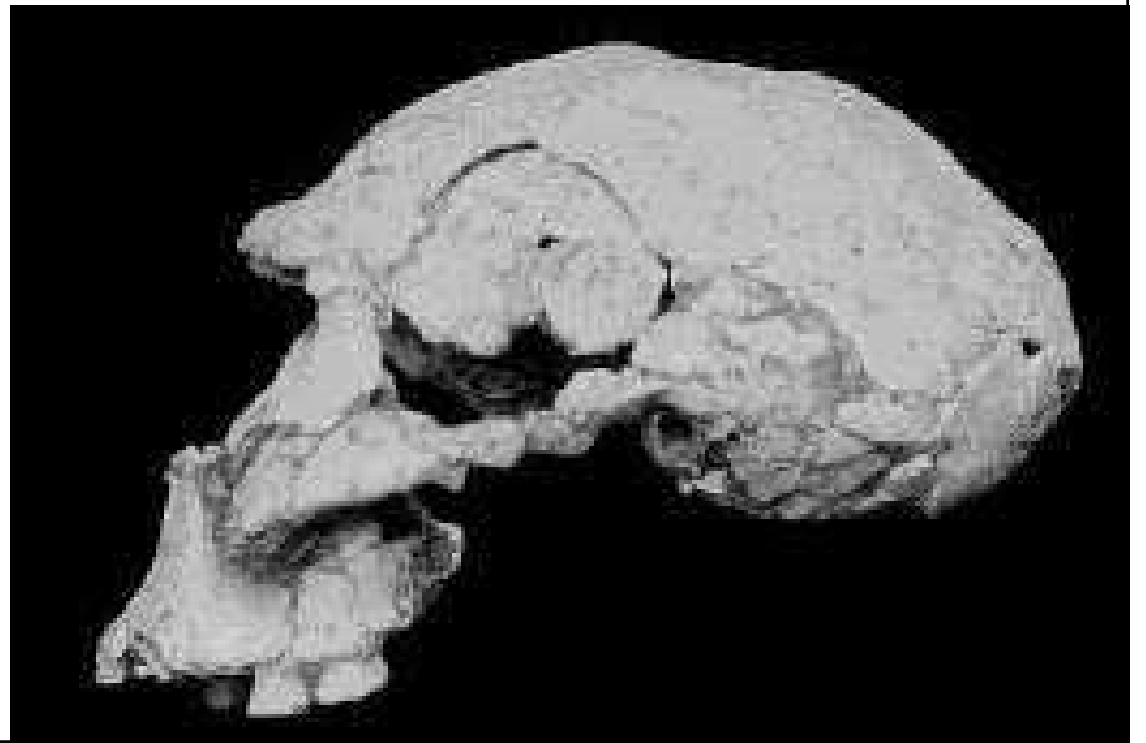
D2282 – kapacita mozkovny 650 cm^3

Druhý a třetí nález objeven v roce 1991 a 2000 byly to dolní čelisti

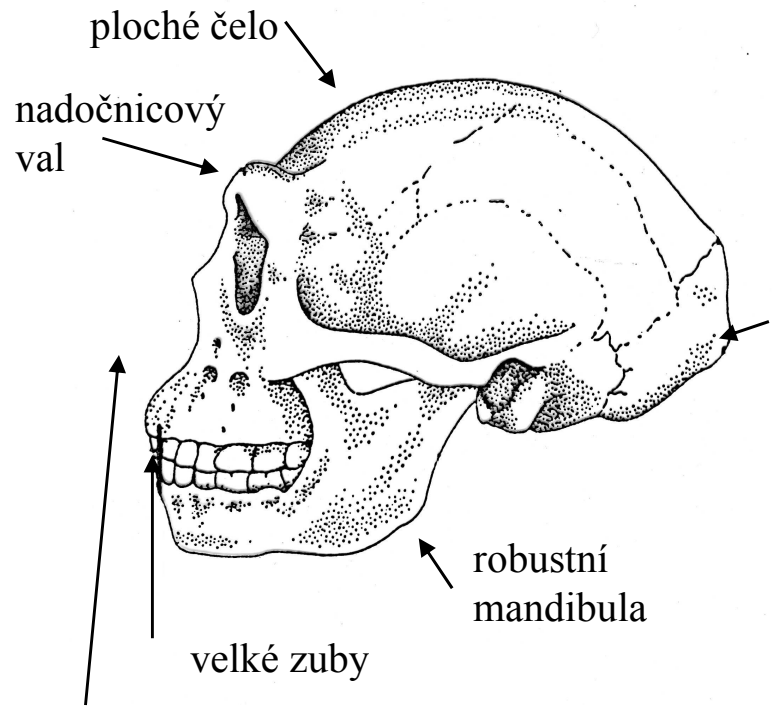
Čtvrtý nález objeven v roce 2001 lebka s dolní čelistí kapacita mozkovny 600 cm^3 D2700

D2280

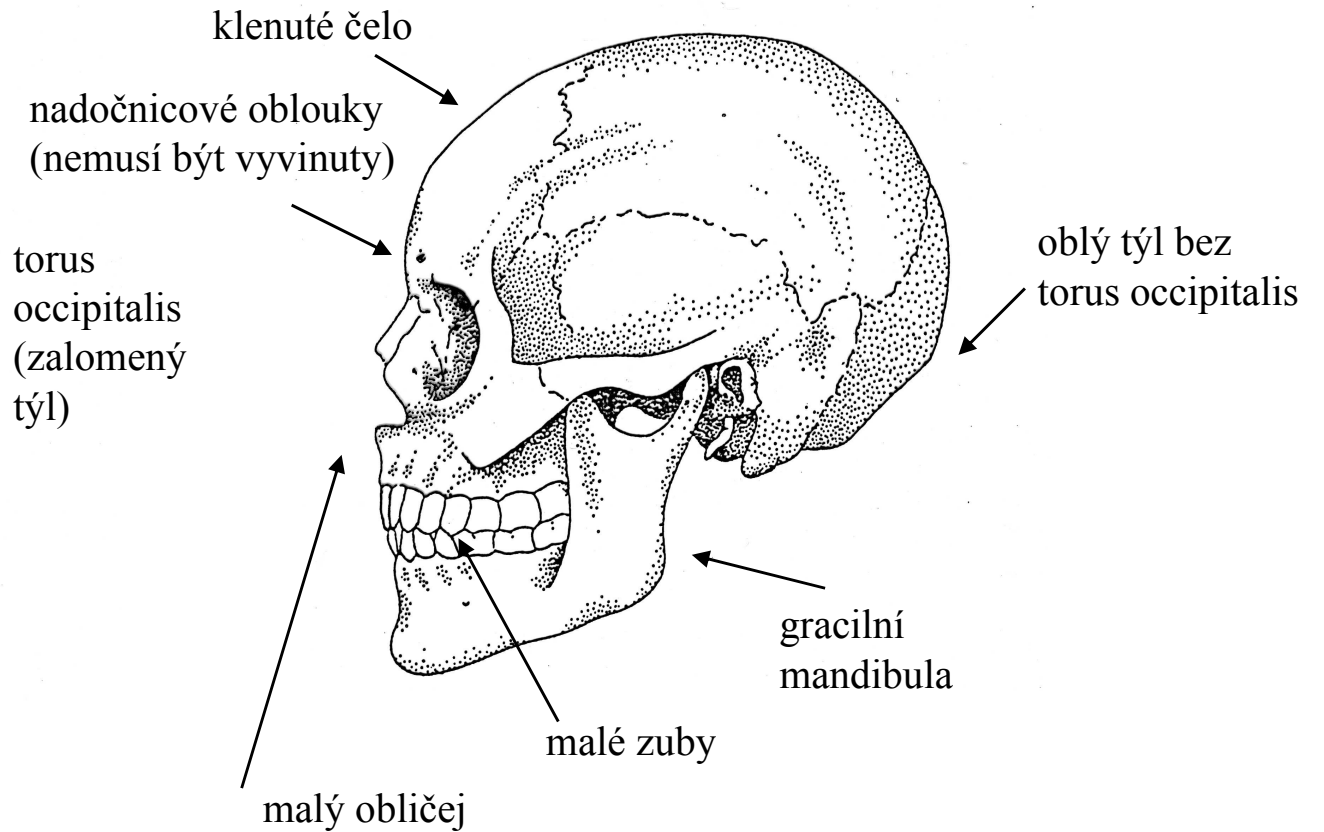

D2282

relativně velký obličej s velkými očnicemi a velkým širokým nosním otvorem

Homo erectus

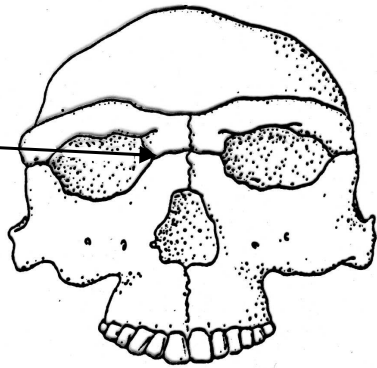

Homo sapiens sapiens

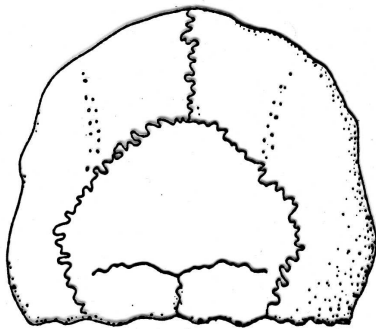
H. erectus

sagitální hřeben

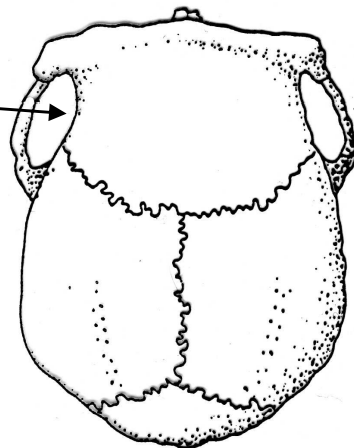
horizontálně
položená
sutura fronto
nasalis

největší šířka
mozkovny se
nachází v oblasti
processus
mastoidei

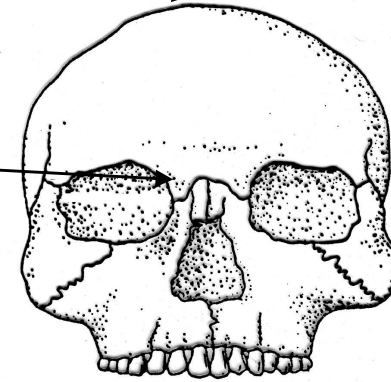
silné
postorbitální
sevření

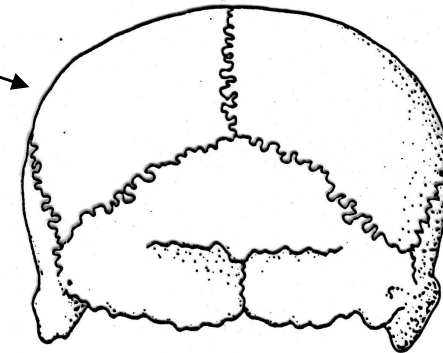
H. sapiens sapiens

sagitální
hřeben chybí

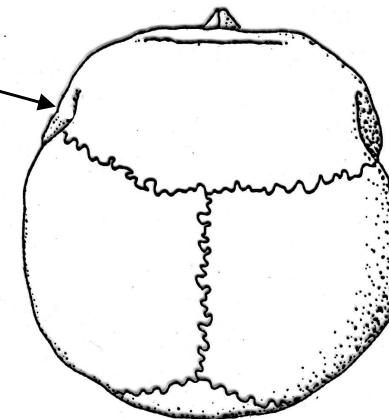
sutura fronto
nasalis má tvar V

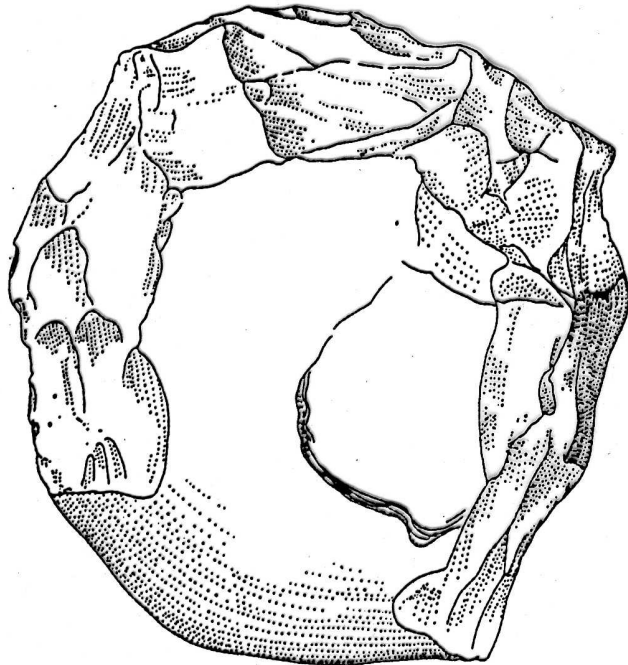
největší šířka
mozkovny se
nachází v oblasti
tubera parietalia

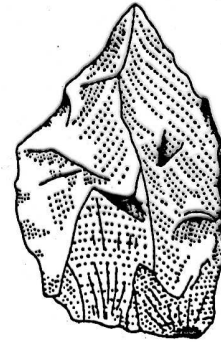
postorbitální
sevření je velmi
slabé

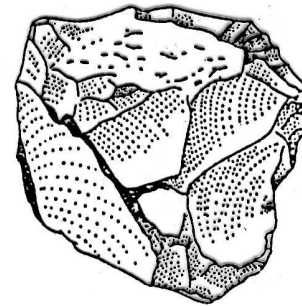

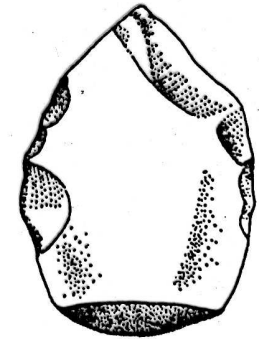
Chopper

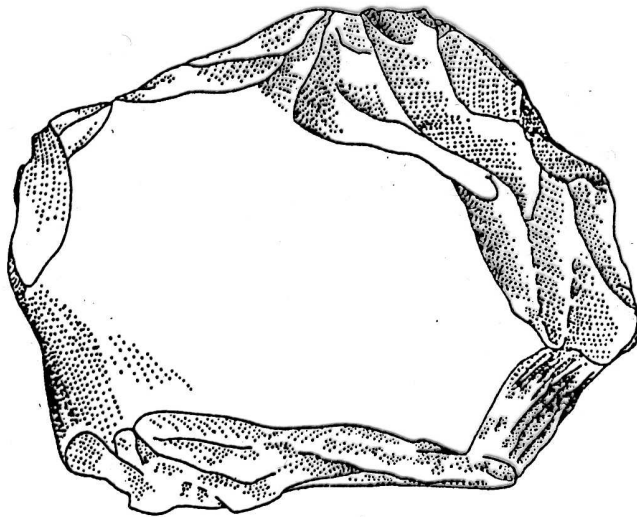
Pointed tool

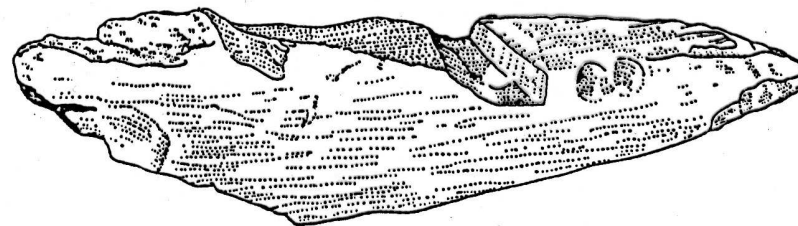
Discoidal scraper

Burin

Chopper

Broken bone (note deep incision made in the bone)

Figure 14-21 Tools used by Peking Man

Eoanthropus dawsoni – Piltdownský člověk

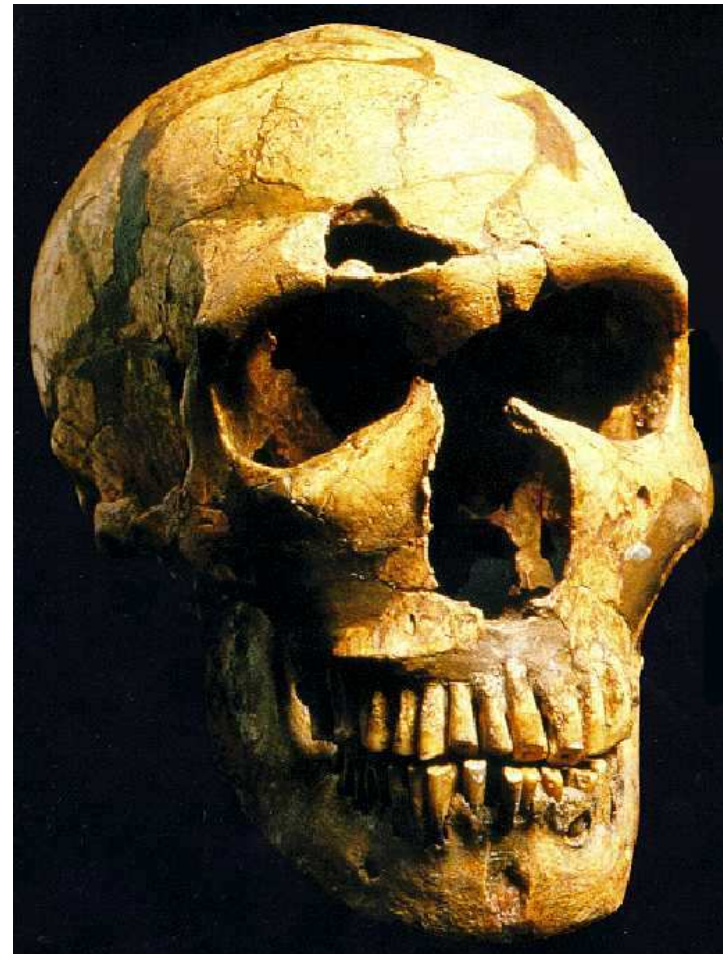

Homo sapiens neanderthalensis (Homo neanderthalensis)

125 – 36 tisíc let

La Chapelle aux saints

La Ferassie 1

Amud 1

Krapina

Lagarvelho - dítě

Amud 7

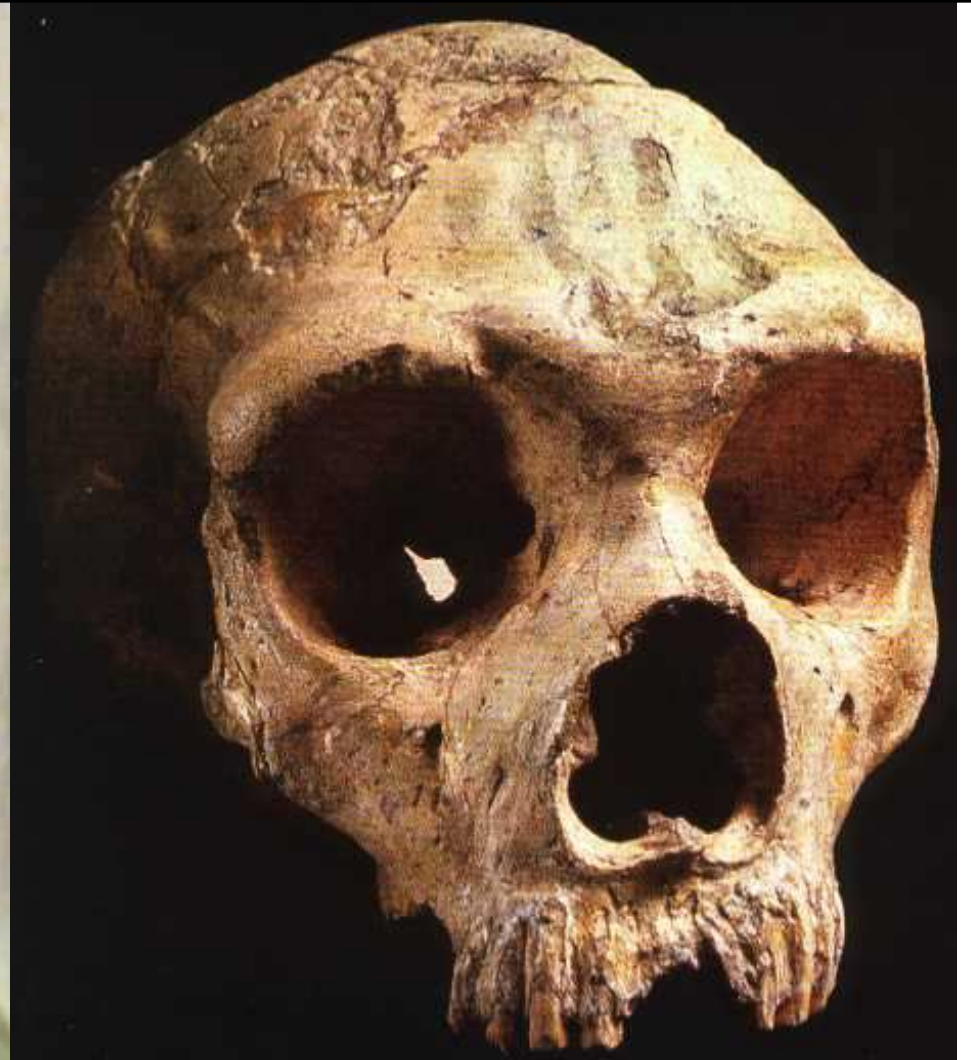

Kébara 2

Ehringsdorf

Gibraltar

← Krapina

Mount Circeo →

St. Cesaire

Šanidar 1

Šanidar 1 paže

Šanidar 1 lebka

Šanidar 4

Šipka

Altamura

Tešik Taš

Neandertal

Naleziště *H. sapiens neanderthalensis*

Francie: LaFerrassie, Le Moustier, La Chapelle-aux-Saints, St. Césaire

Německo: Neanderthal, Ehringsdorf

Itálie: Monte Circeo,

Chorvatsko: Krapina, Vindija

Česká republika: Ochoz, Šipka, Kůlna

Slovenská rep.: Gánovce, Šala

Maďarsko: Subalyk

Izrael: Tabun, Skhul, Kebara, Kafzech

Irák: Šanidar

Čína: Ma-ba, Da-li, Sangiran

Izolace mitochondriální DNA u Neandertálců

1997 – Neandertal - Pääbo a kol. 1997

2000 – Mezimajskaja - Ovichinikov 2000

–Vindija - Krings a kol. 2000

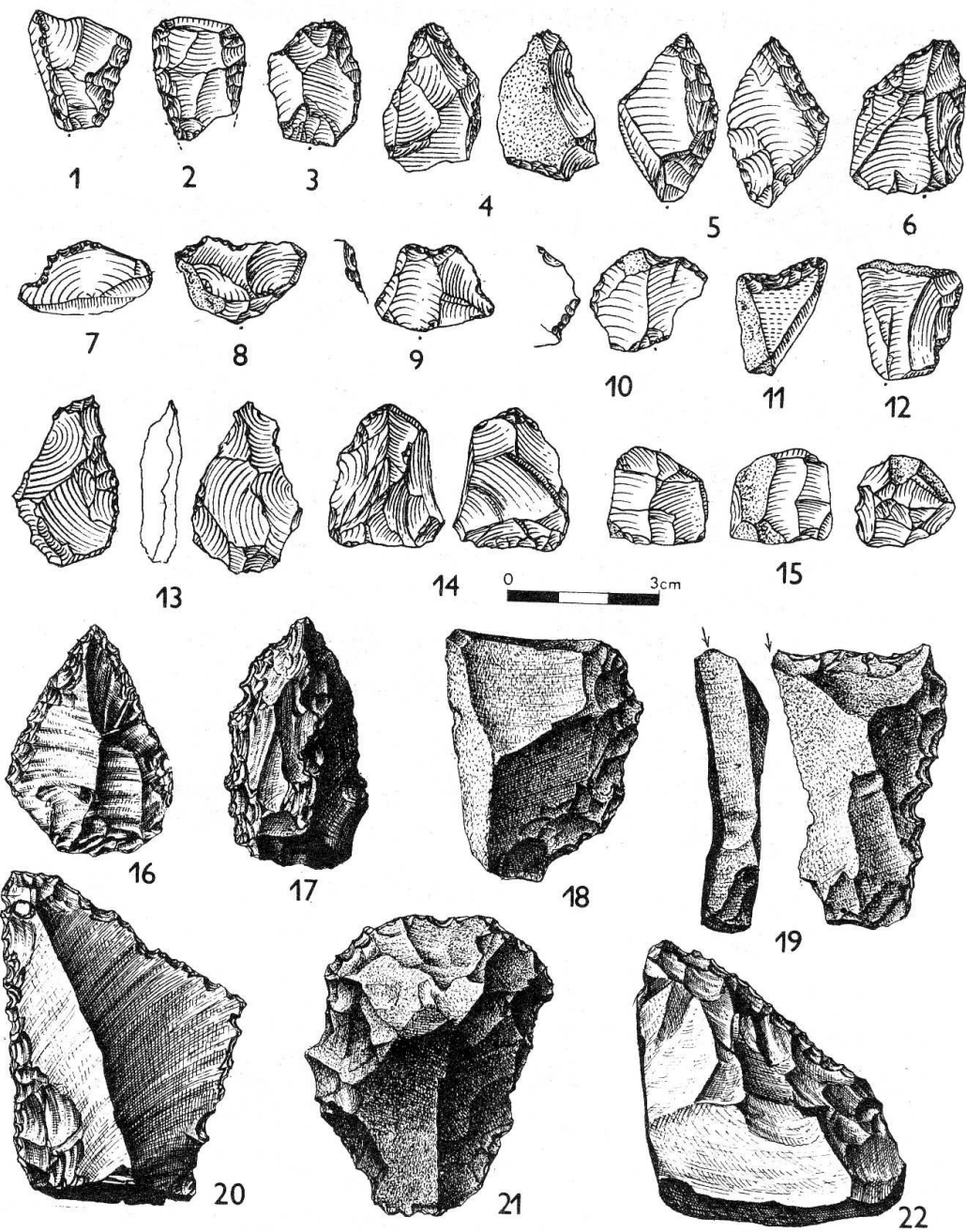
2004 – Vindija, Engis, La-Chapelle-aux-Saints – Serre a kol. 2004

Pokusy o izolaci mitochondriální DNA z neandertálských nálezů z Německa, Ruska, Chorvatska a Francie ukázaly že neandertálci měli mt DNA navzájem mnohem podobnější než mají současní lidé. Tyto sekvence se lišily od sekvencí mtDNA mladopaleolitického člověka. Výsledky genetických výzkumů neandertálců však nedaly jasnou odpověď na otázku, jestli neandertálci přispěli svou DNA do genomu současného člověka.

Srovnávací analýza mtDNA s mladopaleolitickým člověkem

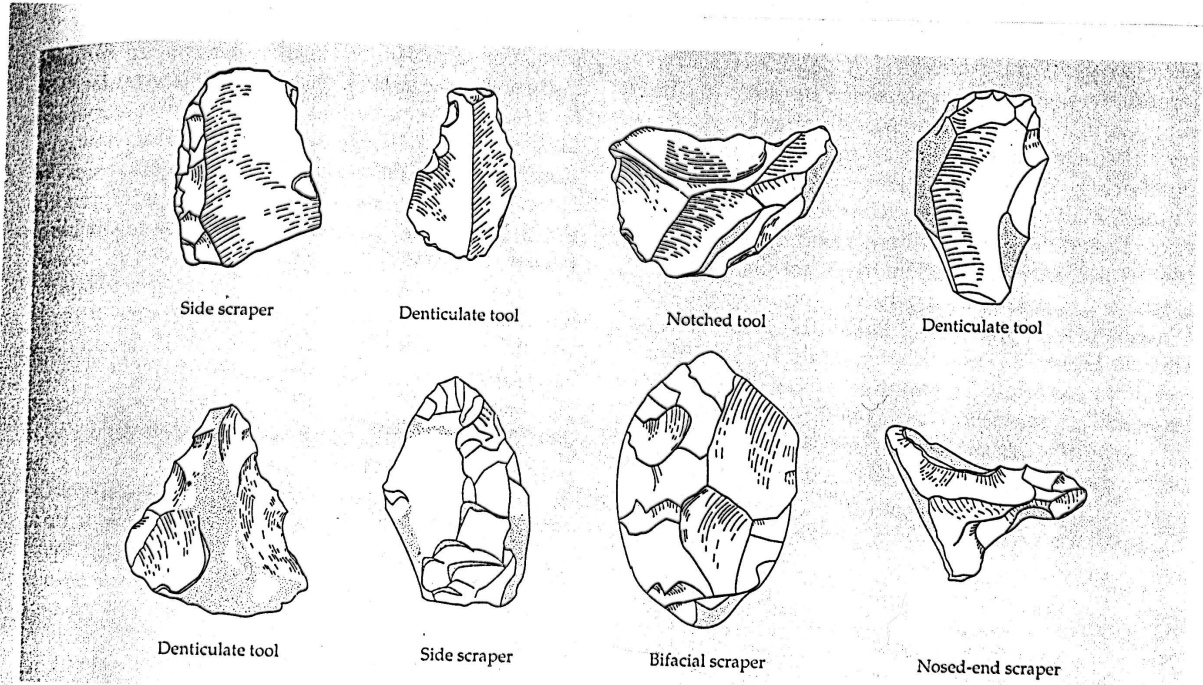
Mladeč, Kromaňon, Abri Pataud, La Madeleine

Při srovnávací analýze se ukázalo, že žádný z analyzovaných mladopaleolitických vzorků neobsahoval sekvence mtDNA jako neandertálské vzorky. Rozdíl od mtDNA moderního člověka mohl být způsoben vlivem genetického driftu. Neandertálci mohli mít sekvence mtDNA podobné člověku, tyto sekvence mohly být poškozeny kontaminací při izolaci DNA z fosilního materiálu. Na základě srovnávacích analýz tedy nepředpokládáme rozsáhlé míšení neandertálců a mladopaleolitického *Homo sapiens sapiens*, ale míšení lidí a neandertálců v menším rozsahu nevyklučujeme.

5 Taubachien. Kůlna, vrstva 11. 1—6 — různá drásadla; 7—12 — úštěpy s vrouby a zoubky; 13, 14 — oboustranně plošně opracované nástroje; 15 — jádérko. Moustérien. 16 — moustierský hrot, Čertova díra; 17, 18, 22 — drásadla; 19 — hranové rydlo; 20 — zoubkovaný úštěp s přirozeným otvorem; 21 — škrabadlo, vše Šipka.

Figure 9.5 Middle Palaeolithic tools of the Mousterian tool-making tradition. The manufacture of diverse tool types for a variety of purposes confirms Neandertal sophistication.

Figure 9.6 Upper Palaeolithic blade-tool making. Blades are flakes that are detached from a specially prepared core. A punch (usually a piece of bone or antler) and a hammerstone (not shown here) were used to knock the blade off the core.

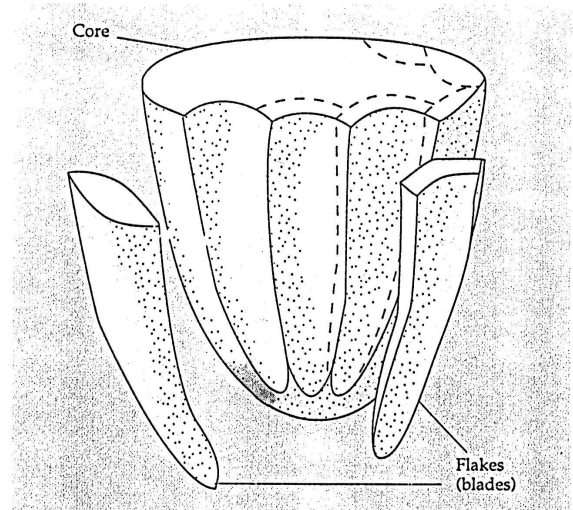
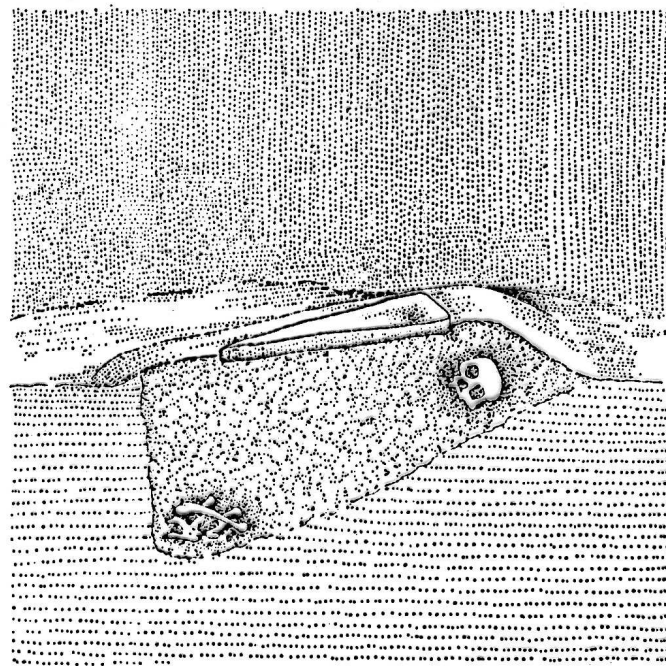
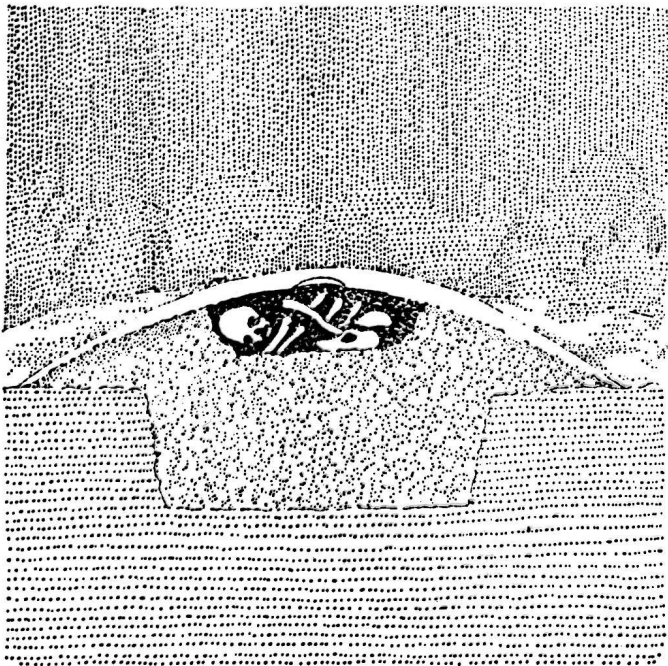
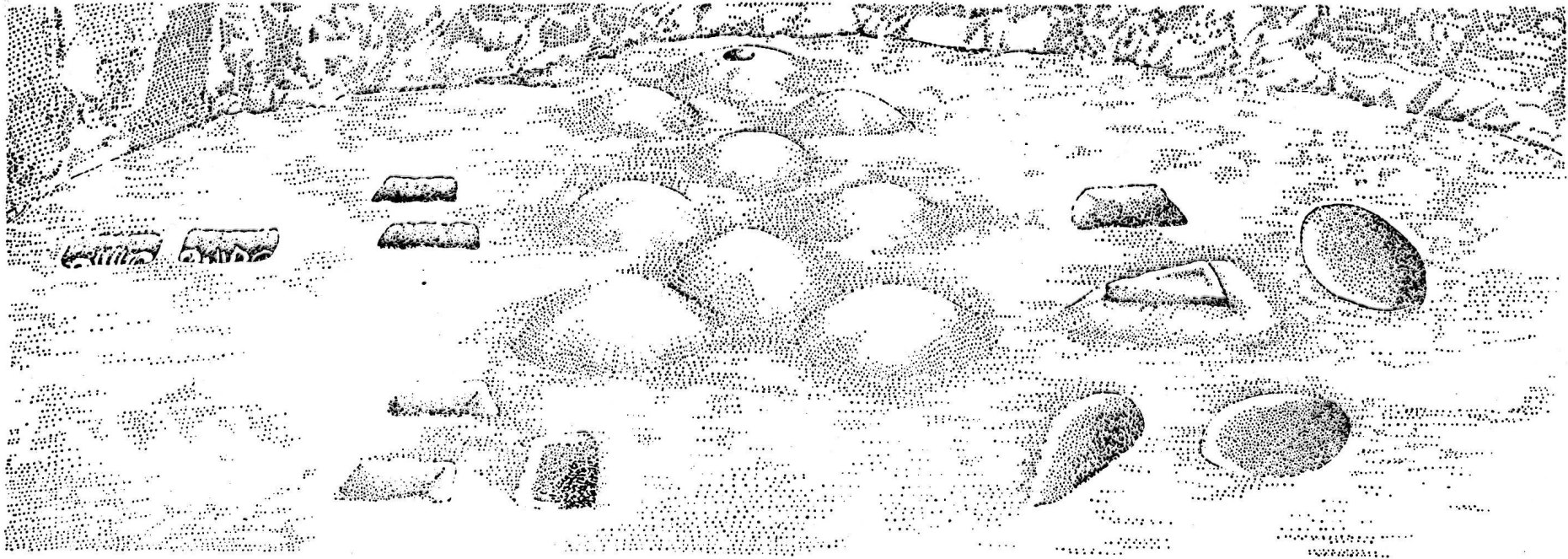
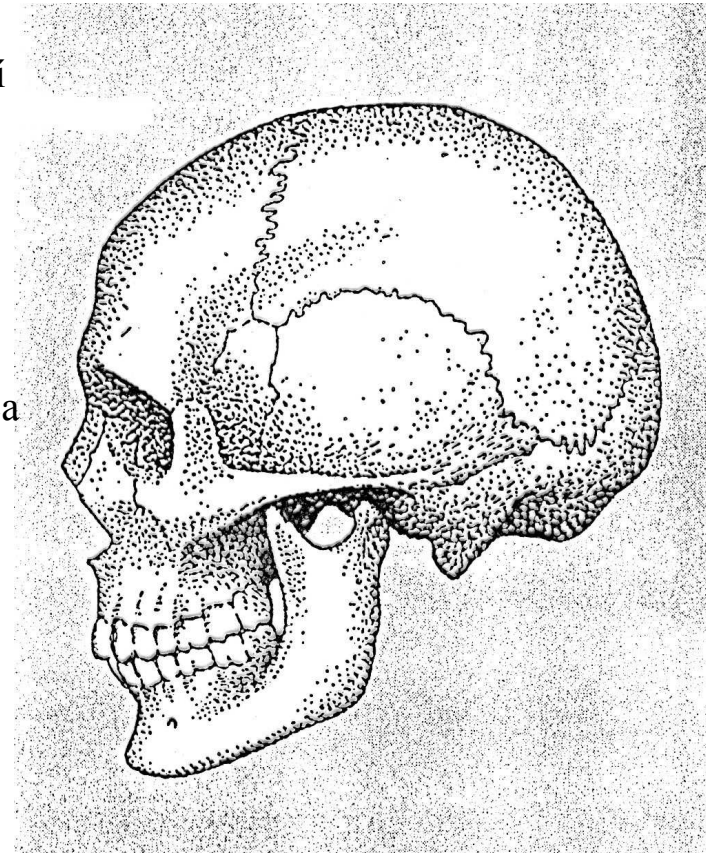
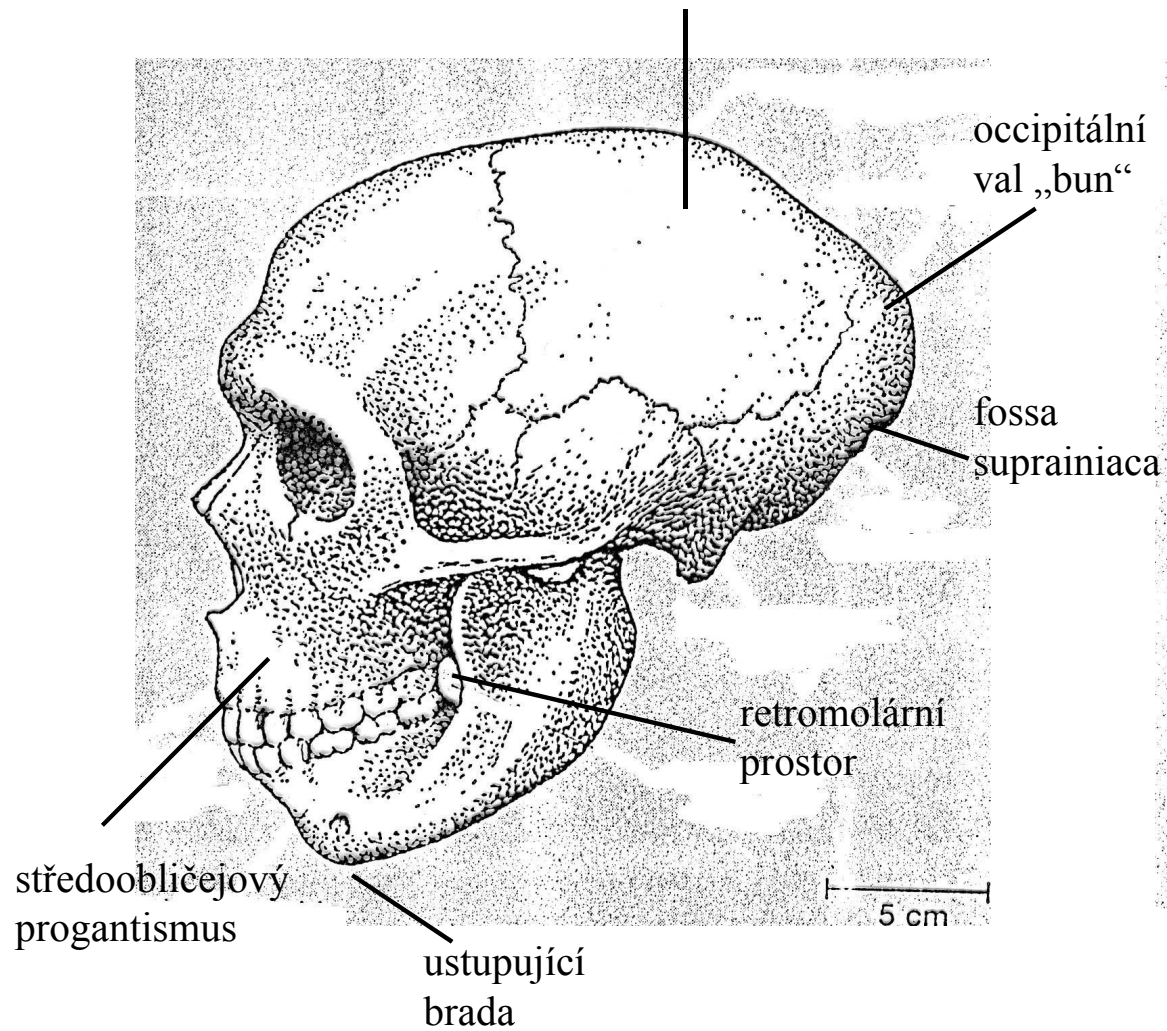

Figure 15-33 La Ferrassie burial.

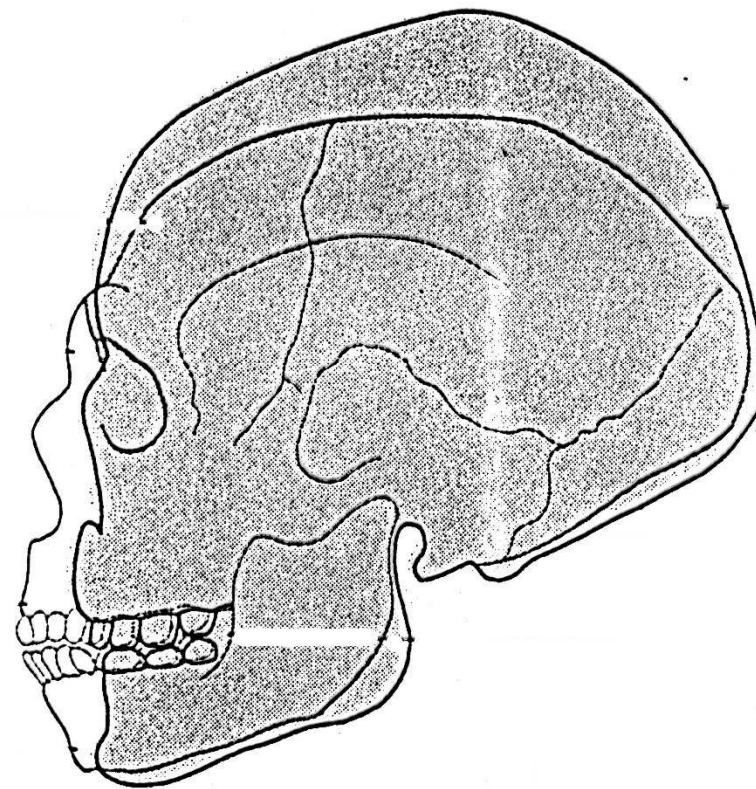
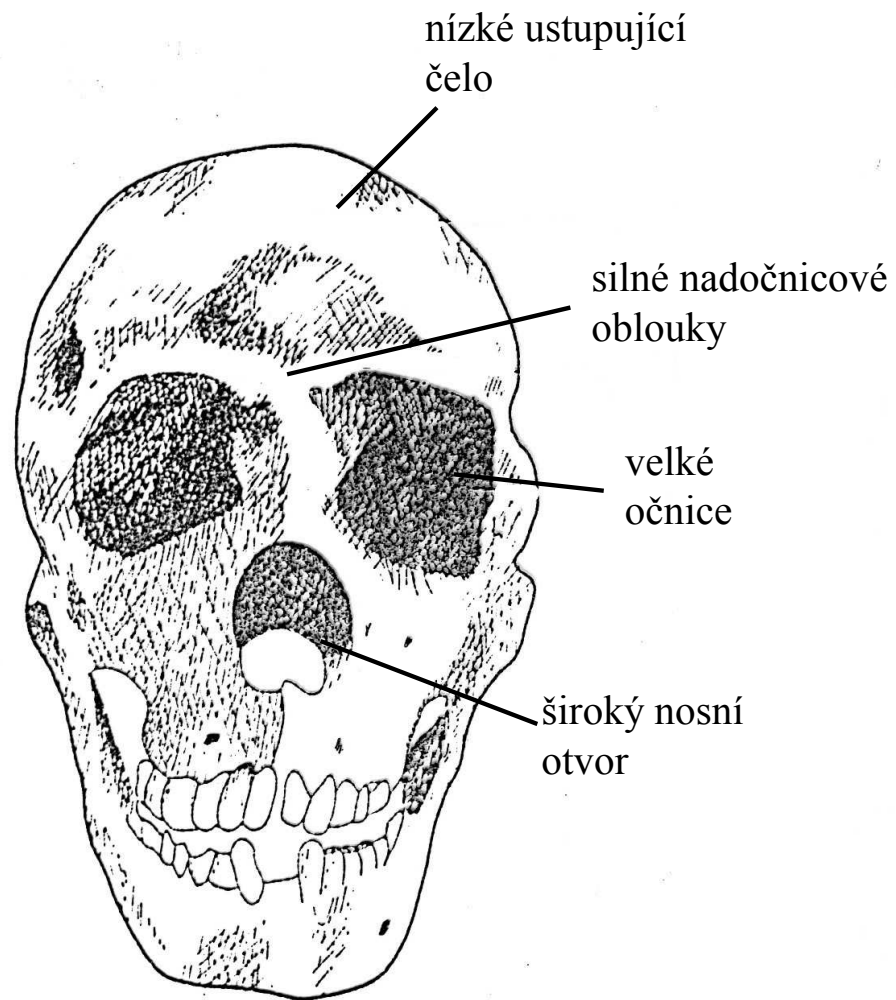
dlouhá, nízká
mozkovna

Homo sapiens neanderthalensis

Homo sapiens sapiens

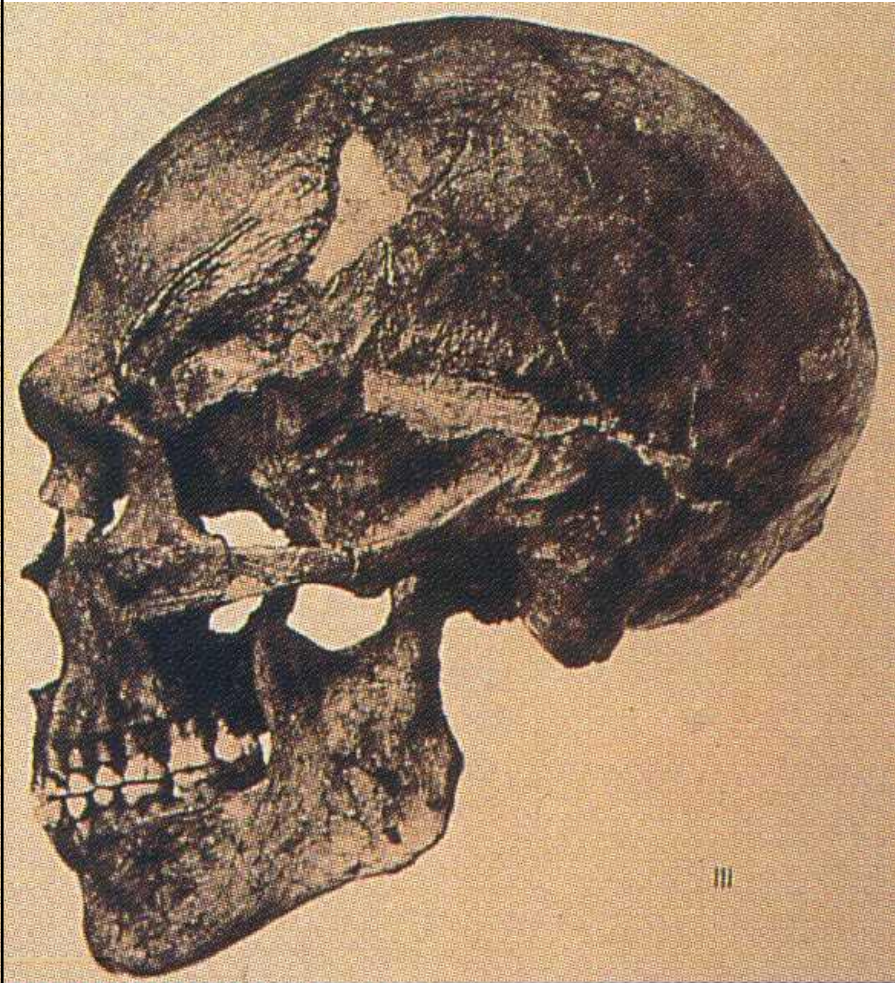

superprojekce lebky neandertálce a
lebky recentního člověka

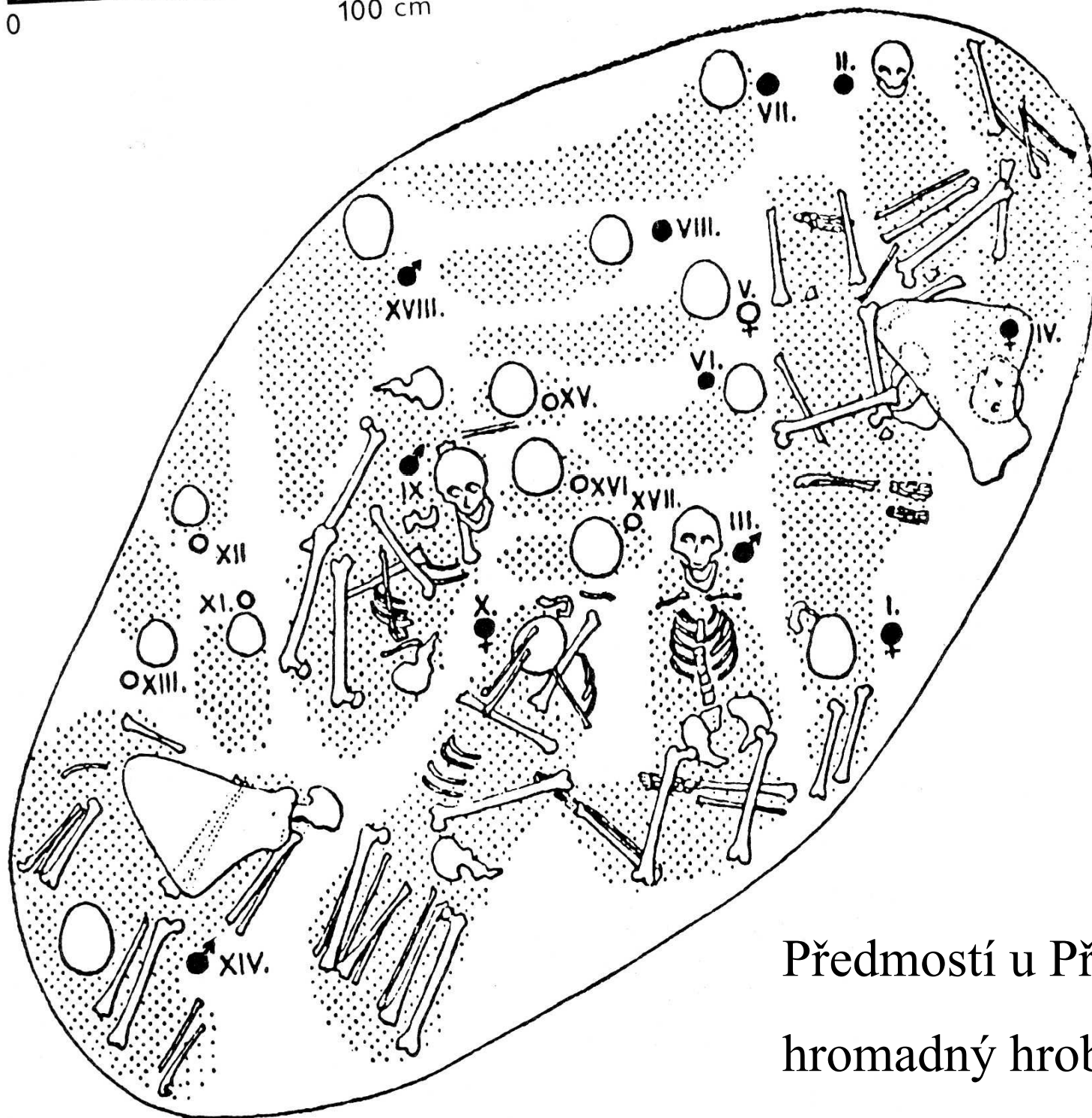
Homo sapiens sapiens

36 tisíc let – současnost

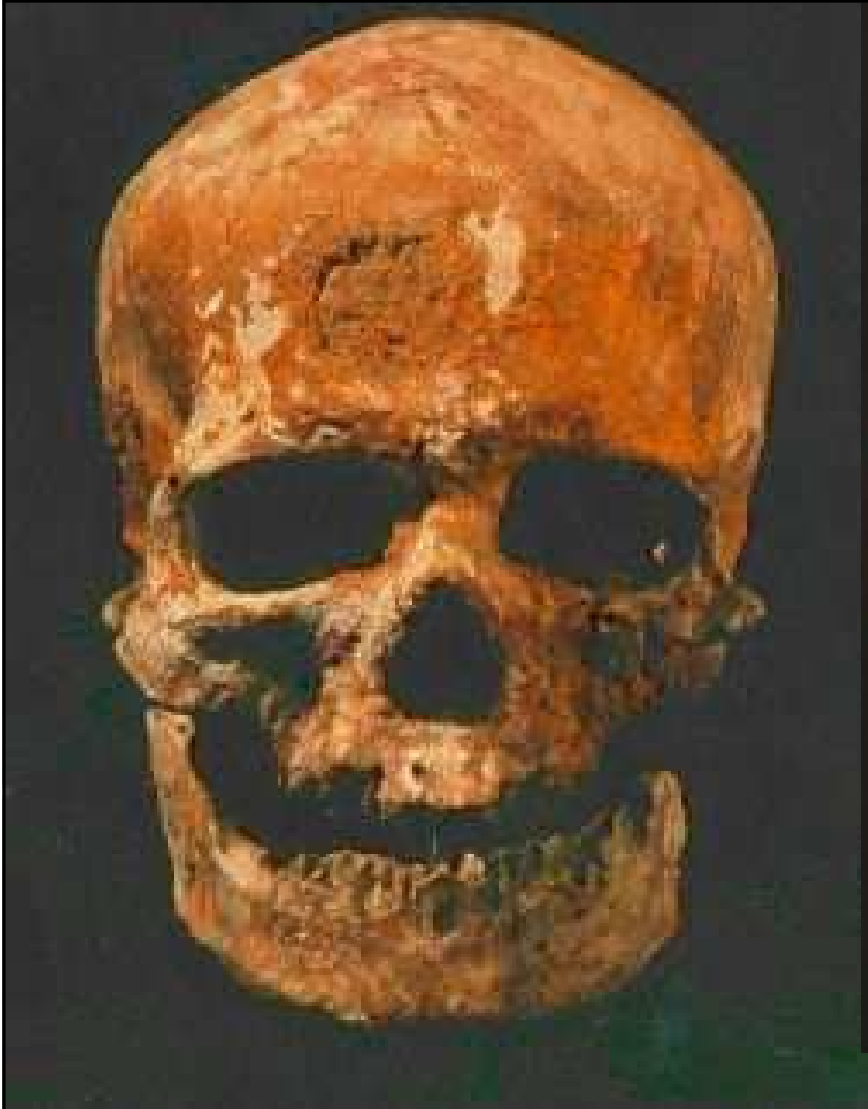

0 100 cm

Předmostí u Přerova
hromadný hrob

H. s. sapiens

H. s. sapiens

H. s. sapiens

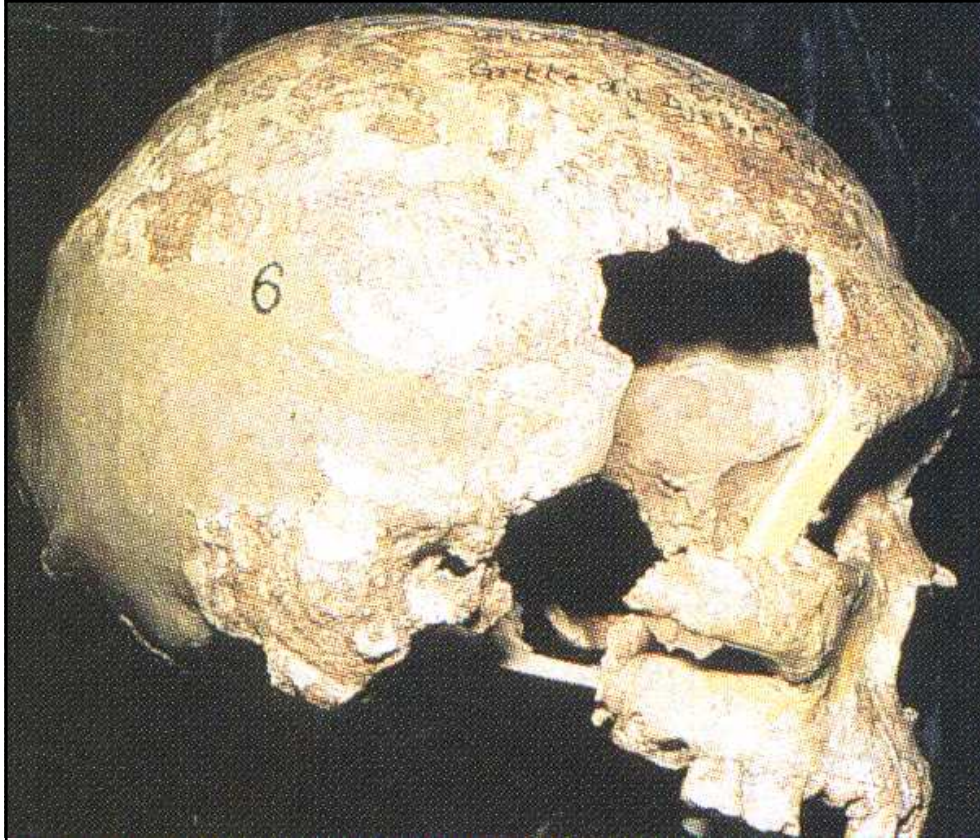

H. sapiens sapiens

H. s. sapiens

H. sapiens sapiens

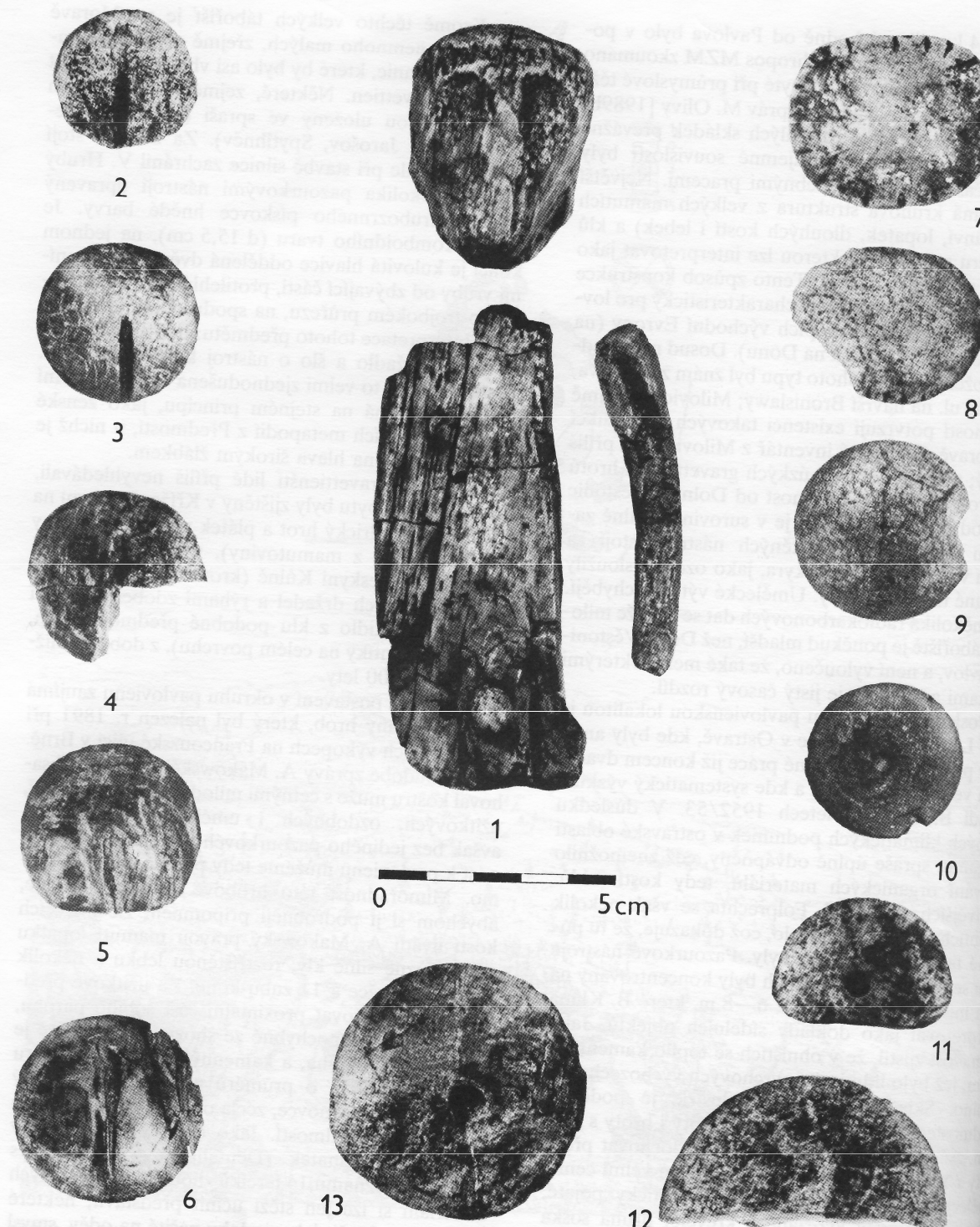

H. sapiens sapiens

Brno II

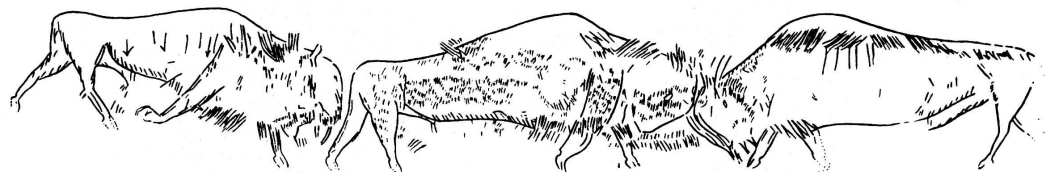
Francouzská ulice

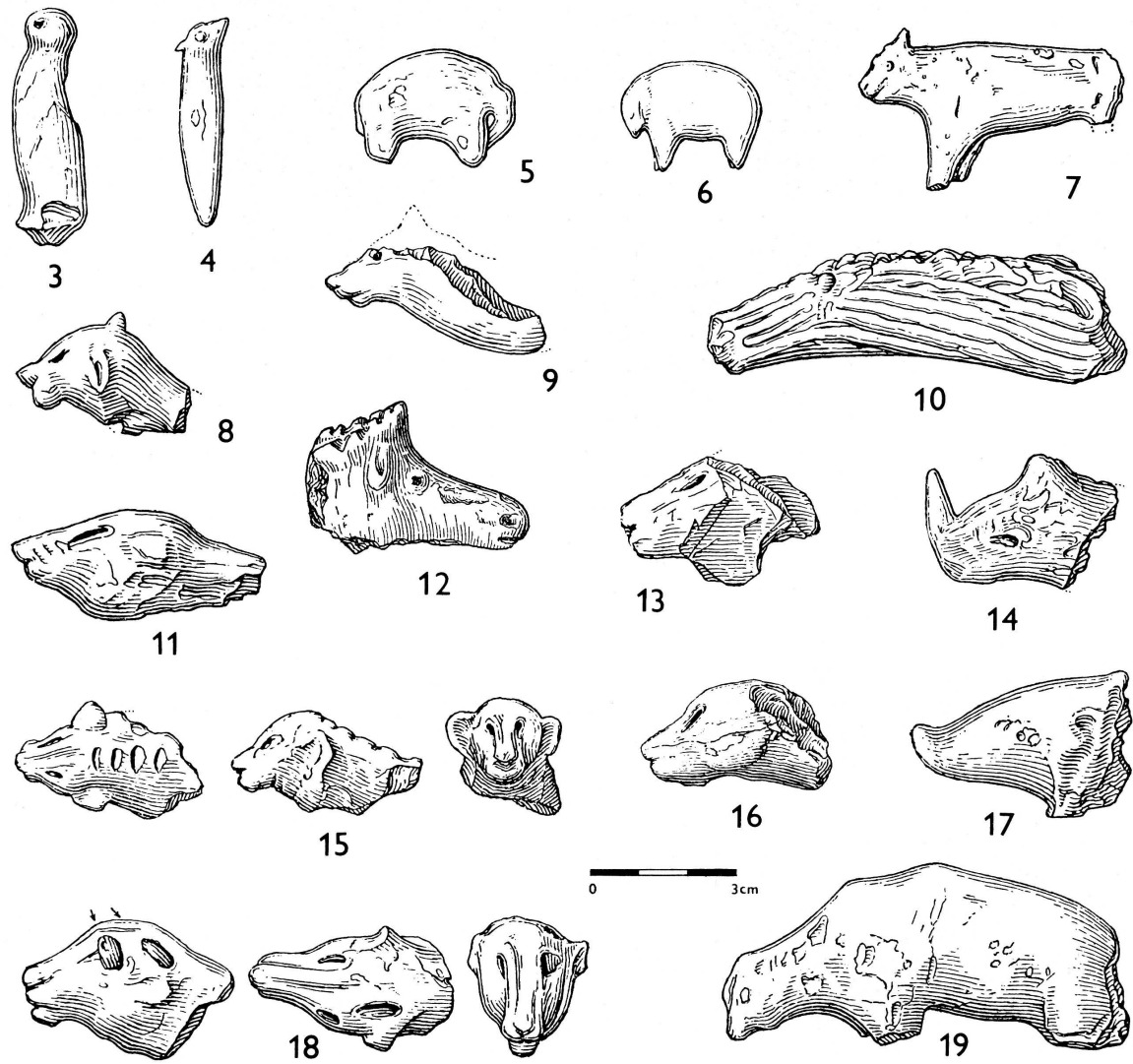
26 Brno, Francouzská ulice. Milodary z hrobu nositele pavlovienské kultury. 1 — torzo mužské sošky z mamutoviny; 2—4 — terčíky s radiálními rýhami (stylizace ženy?); 5, 6 — terčíky vyřezané z mamutích stoliček; 7, 8, 10 — kamenné terčíky; 9, 11—13 — terčíky z kosti a mamutoviny.

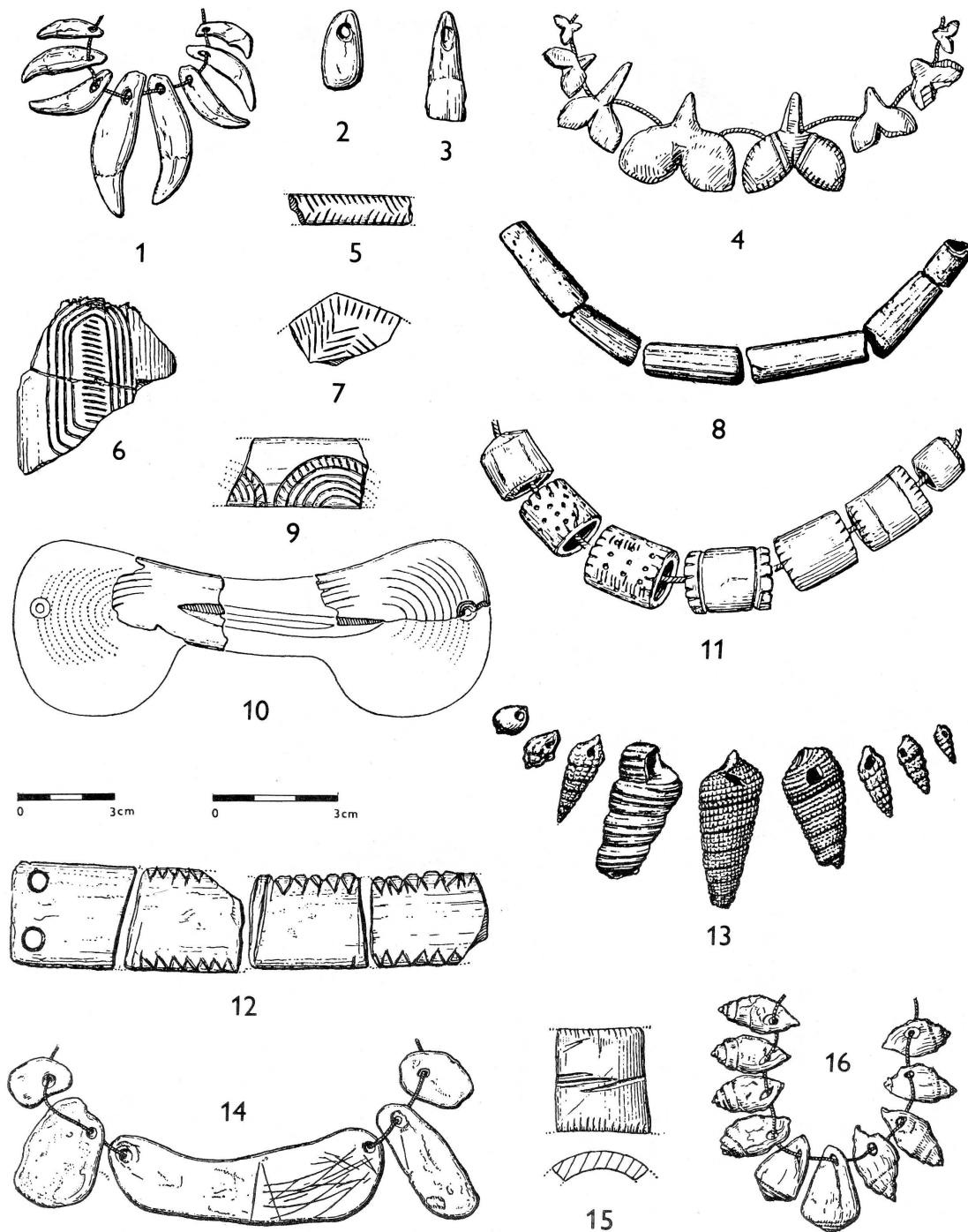
1

2

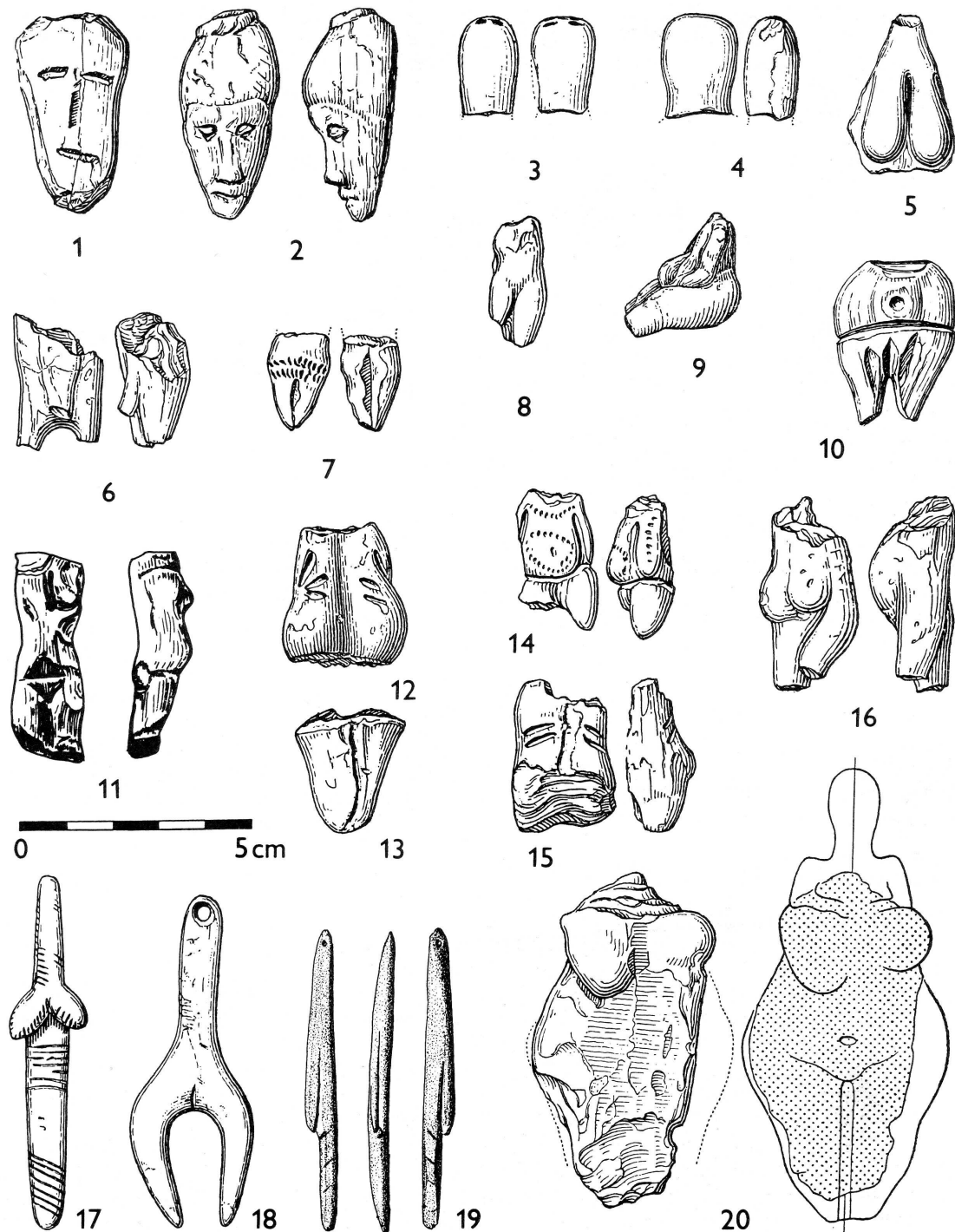

20 1, 2 — magdalénienské rytiny na koňských žebrech z jeskyně Pekárny; 3—19 — zvířecí plastiky z pálené hlíny z Dolních Věstonic.
3, 4 — ptáci (sovy?); 5, 6 — mamuti; 7, 11, 16, 19 — medvědi; 8, 9 — vlci; 10, 12 — koně; 13, 15, 18 — lvi; 17 — rosomák; 14 — nosorožec.

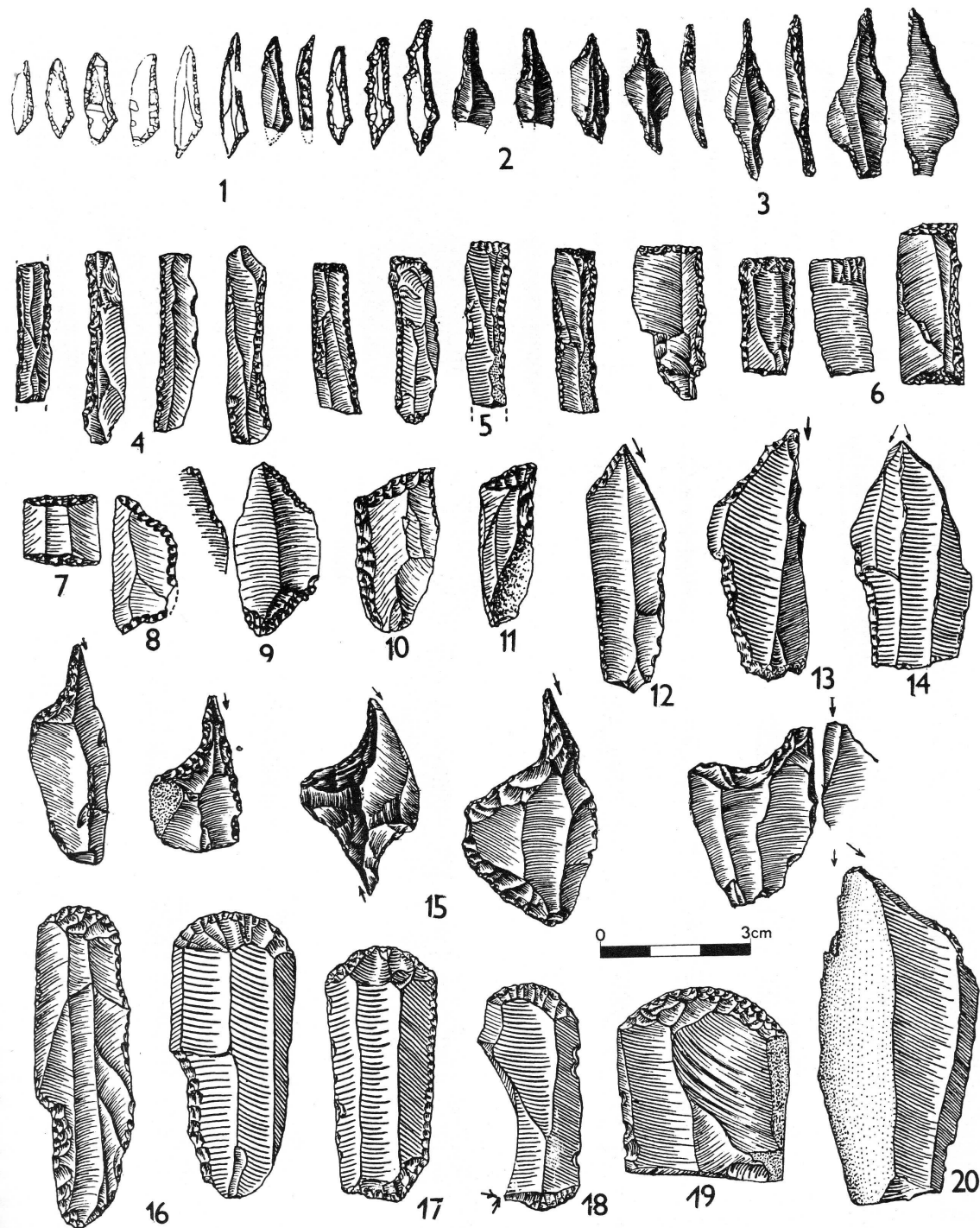

19 Ozdoby a šperk pavlovienu. Dolní Věstonice. 1 — náhrdelník ze schránek třetíhorních měkkýšů; 2 — kapkový přívěsek; 3 — závěsek z lidského řezáku; 4 — náhrdelník složený ze 7 prsovitých závěsků z mamutoviny; 5, 6, 9, 10, 12 — zlomky destiček z mamutoviny s rytými geometrickými vzory, asi části vlasových zápon nebo čelenek; 7 — zlomek zdobeného břidličného valounu; 8, 13, 16 — náhrdelníky ze schránek třetíhorních měkkýšů; 11 — náhrdelník ze zdobených válečků z mamutoviny; 14 — náhrdelník z břidličných oblázků; 15 zlomky zděře.

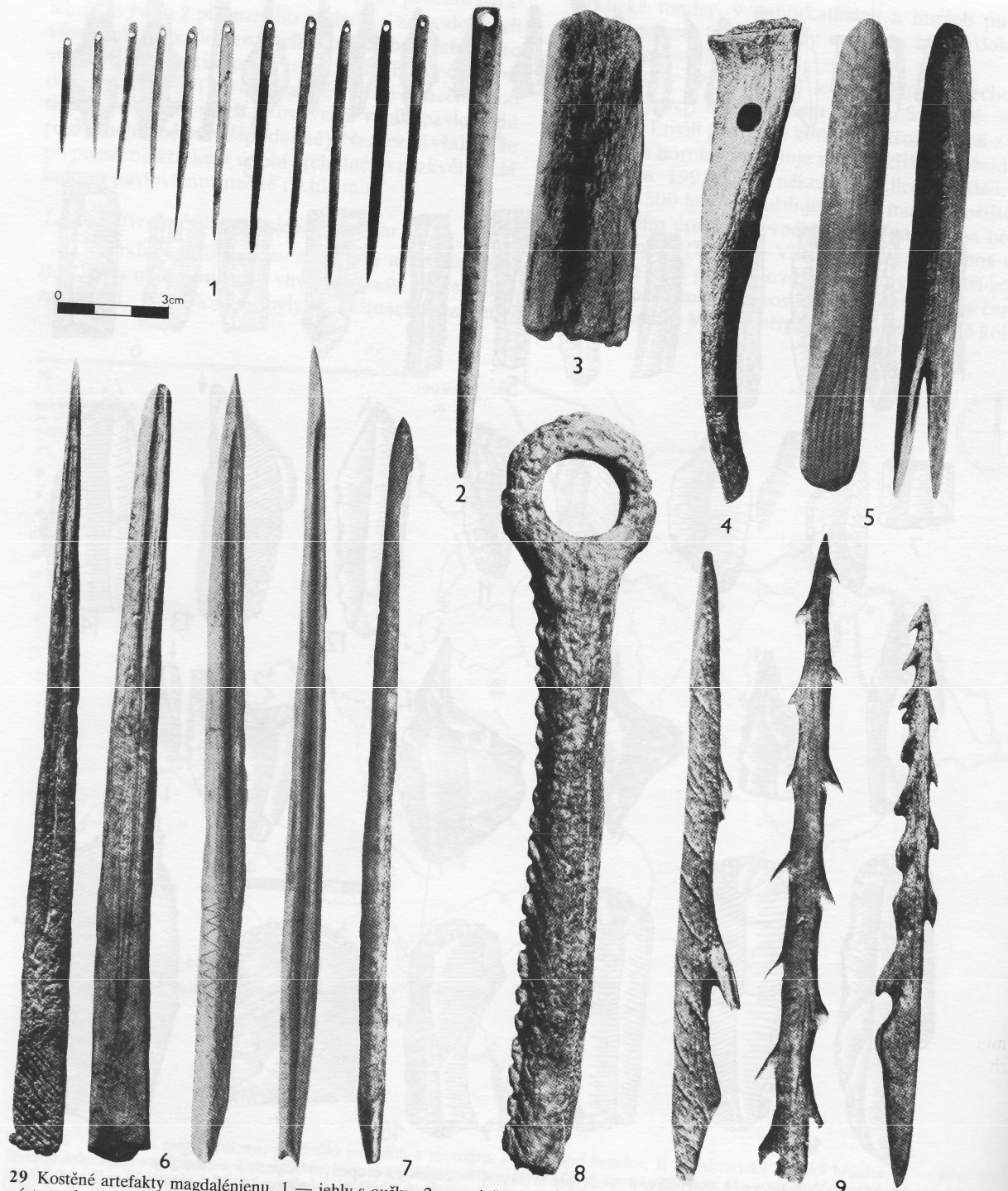

18 Lidské plastiky pavlovienu. 1 — schematické zobrazení obličeje na plátku mamutoviny, Dolní Věstonice; 2 — obličej ženy s vysokým účesem z Dolních Věstonic (řezba v mamutovině, nález r. 1936); 3—5, 20 — zlomky ženských sošek z pálené hlíny modelovaných podle vzoru „Věstonické venuše“, Dolní Věstonice; 6—10, 12—16 — torzo mužské sošky a části ženských plastik z Dolních Věstonic; 11 — dívčí figurka vyřezaná z krevete, Petřkovice; 17, 18 — stylizované plastiky žen z mamutoviny, Dolní Věstonice; 19 — antropomorfní závěsek, Rytířská jeskyně (magdalénien?).

28 Magdalénien. 1 — trojúhelníčky; 2 — vrtáky; 3 — dvojité vrtáky; 4 — čepelky s otupeným bokem; 5 — čepelky s otupeným bokem a příčnou retuší; 6 — pravouhelníky; 7—9 — lichoběžníky; 10 — nůž s lomeným bokem; 11 — zobec; 12, 13 — hranová rydla; 14, 20 — klínová rydla; 15 — hranová rydla typu Lacan; 16 — čepelová škrabadla s bočním vrubem; 17 — dvojité škrabadlo; 18 — škrabadlo s klínovým rydlem; 19 — škrabadlo. 1 — Hranice; 2, 3, 15 — Brno-Maloměřice, Borky I; 4—6, 12—14, 16—20 — Ochozská jeskyně; 7—11 — Žitného jeskyně.

29 Kostěné artefakty magdalénienu. 1 — jehly s oušky; 2 — největší moravská jehla; 3 — dlátko z parohu; 4 — provrtaný paroh; 5 — nástavec k oštěpu; 6 — hroty s dlátkovitou bází s rýhou; 7 — hroty s výčnělkem a hlubokou rýhou zdobené vlnicí; 8 — provrtaný paroh zdobený výčnělky; 9 — harpuna jednořadá, dvouřadá a trojřadá. 1, 3, 5, 6, 8, 9 — Pekárna; 2 — Žitného jeskyně; 4 — Křížova jeskyně; 7 — Nová Drátenická. (Č. 4 zmenšeno, první dvě harpunity zvětšeny).

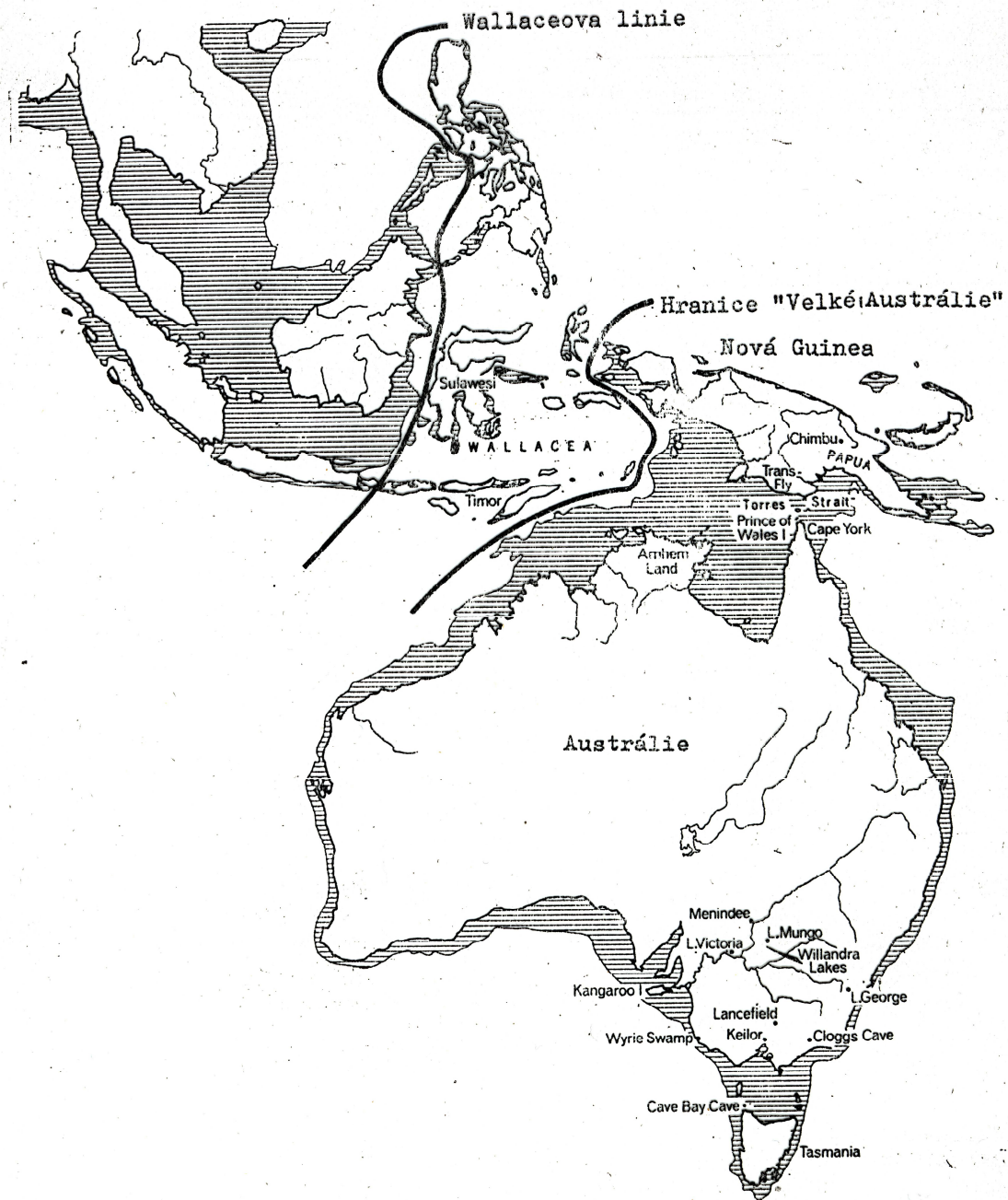
Naleziště mladopaleolitického Homo sapiens sapiens

Afrika: Klasies River Mouth Cave, Omo, Jebel Qafzeh, Tabun, Boskop, Fish Hoek, Springbok Flats a Border Cave.

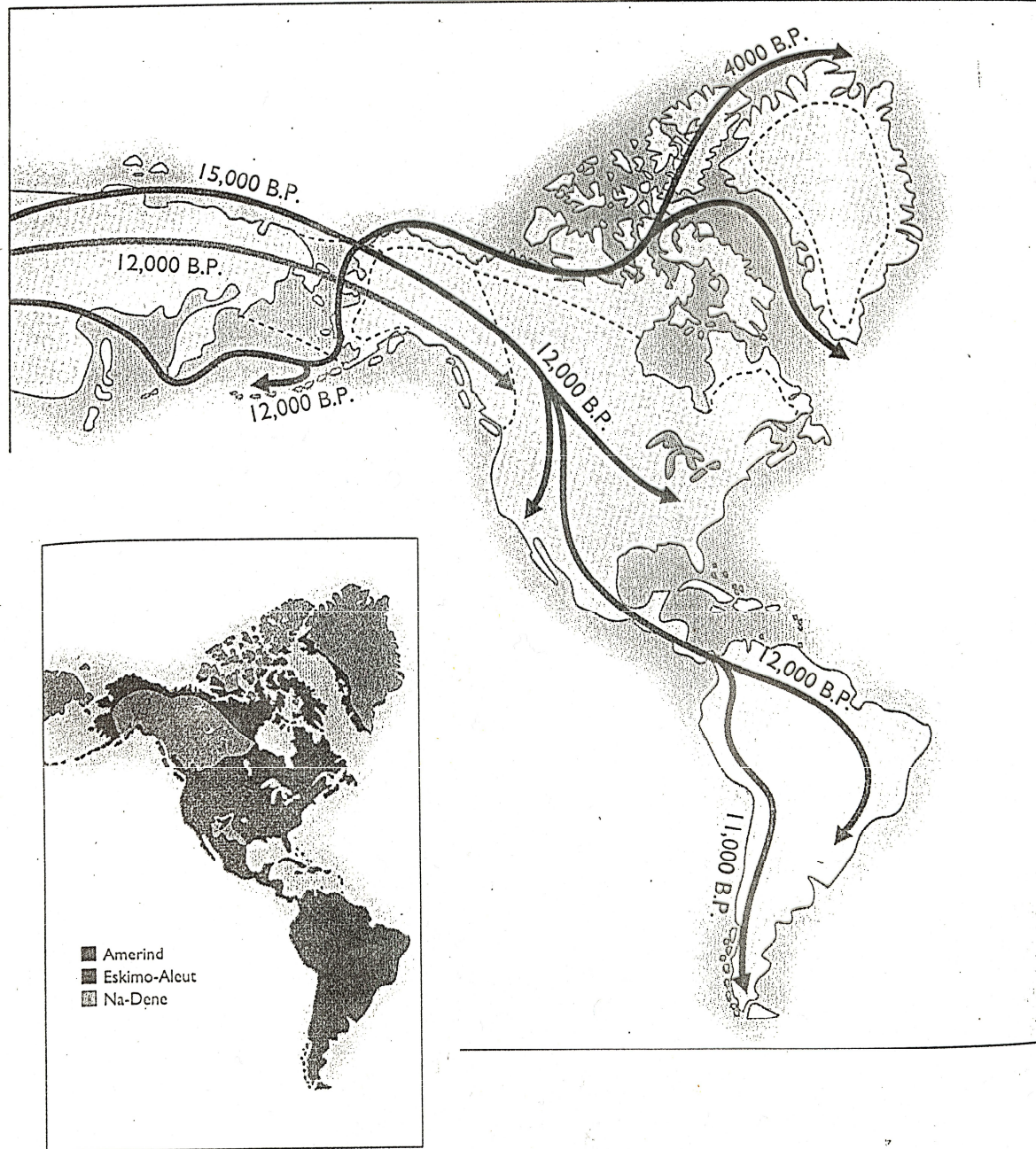
Austrálie: Mungo, Willandra, Keilor, Talgai, Cohuna

Asie: Niah, Wadjak, Čukutien, Liukiang

Evropa: Francie – Cro-magnon, Combe Chapelle, Chancedale,
Česká republika: Předmostí u Přerova, Dolní Věstonice,
Pavlov, Brno I, II, III, Praha

Obr. 5.20. Velká Austrálie, Wallacea a jihovýchodní Asie s vyznačenými nalezišti, dokládajícími starobylé osídlení těchto oblastí. Šrafování vymezuje odkrytý šelf Sahul v době, kdy hladina moře poklesla o 200 m. (Pramen: White a O'Connell, 1979.)

According to linguist Joseph Greenberg, these were the three main language families in the New World. He believes they were distinct groups before their migration and that they arrived in the New World at different times.

Homo floresiensis

93 – 13 tisíc let

Homo floresiensis

93 – 13 tisíc let

- Druh trpasličího člověka
- Objeven v roce 2003 na ostrově Flores v Indonézii jeskyni Liang Bua
- Měřil v průměru 1 metr (maximum 1,5 m)
- Měl malou kapacitu mozku 380 cm³
- Je považován za trpasličí formu Homo erectus

Homo floresiensis

93 – 13 tisíc let

Homo floresiensis

93 – 13 tisíc let

